

KONDA

Barometresi

TEMALAR

Gündelik Hayatta “Öteki” Algısı

Temmuz 2012

**(Bu rapor abonelerimizle olan sözleşmelerimizin
7/b. maddesinin verdiği izinle yayınlanmıştır.)**

KONDA
ARAŞTIRMA VE DANIŞMANLIK

İÇİNDEKİLER

1. YÖNETİCİ ÖZETİ.....	4
2. GÜNDELİK HAYATTA “ÖTEKİ” ALGISI.....	9
2.1.Kavramsal Çerçeve: Türkiye’de “Öteki” ve “Ötekine” Karşı Duygu, Düşünce ve Davranış Kalıpları	9
2.2.“Öteki” Tanımı.....	11
2.3.Çoğulculuk.....	15
2.4.Ortak Yaşam Deneyimi.....	18
2.5.Öteki Hakkında Bilgi	24
2.6.Ötekine Tahammül	28
2.7.Ötekilerden Rahatsızlık	33
2.8.Milliyetçilik.....	38
2.9.Öteki Kümeleri	43
2.9.1. “Ötekine kör” kümesinin tanımı	43
2.9.2. “Ötekisi siyasi” kümesinin tanımı.....	44
2.9.3. “Ötekisiyle temassız” kümesinin tanımı	46
2.9.4. “Ötekilere alerjik” kümesinin tanımları.....	47
2.10. Değerlendirme ve Yorum	49
3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ.....	52
3.1.Araştırmanın Genel Tanımı	52
3.2.Örneklem.....	52
4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI.....	54
4.1.Deneklerin Profili	54
4.2.Gündelik Hayatta ‘Öteki’ Algısı	60
4.2.1. Temas / Ortak Yaşam Deneyimi.....	60
4.2.2. Tahammülsüzlük	62
4.2.3. Milliyetçilik.....	63
4.2.4. Ayrı Yaşama İsteği.....	65
4.2.5. Çoğulculuk.....	66
4.2.6. Temas / Bilgi.....	67

1. YÖNETİCİ ÖZETİ

Araştırmanın Tanımı

Bu rapora esas olan araştırma, aylık siyasal ve toplumsal araştırmalar dizisi olan KONDA Barometresi kapsamında, 7-8 Temmuz 2012 tarihlerinde, 27 ilin merkez dâhil 98 ilçesine bağlı 150 mahalle ve köyünde 2633 kişiyle hanelerinde yüz yüze görüşülerek gerçekleştirilmiştir.

KONDA Barometresi her ay Türkiye halkının siyasete ve güncel olaylara bakışını ortaya koymaya çalışan bir araştırmalar dizisidir. Temmuz 2012 Barometresi kapsamında da toplumun “ÖTEKİ” algısı ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır.

“Öteki” algısı

Türkiye’de son zamanlarda yapılan ve daha çok adına “hoşgörü” çalışmaları denilen araştırmalar, Türkiye’de iki önemli sosyolojik ve psikolojik olguya işaret etmektedir:

1. Türkiye kimlik farklılıklarının kabulü ve farklı olana saygısı az bir toplum imajı çizmektedir.
2. Bireylerin “öteki” olarak tanımladıkları gruplar din, ideoloji, diğer kültürlerle tanışık olmamak gibi birden çok nedenle şekilleniyor olabilir. Dahası bu nedenler çoğu zaman birbirini de destekleyerek ayrımcı düşünce, duygu ve davranış kalıplarını beslemektedir.

“Öteki” ile nerede karşılaştığı (hatta karşılaşıp karşılaşılmaması), bu tecrübenin “öteki”ne olan güven, korku gibi hisleri, onlar hakkında yargıları ve davranış kalıplarını nasıl etkilediğini araştırmak “ötekini” komşu olarak isteyip istememekten daha geniş bir durum analizi yapabilmek amacıyla bu ayın teması olarak “gündelik hayatta öteki algısı” seçilmiştir.

Öteki kim?

“Türk/Kürt, Sünni/Alevi, Solcu/Sağcı veya hayat tarzı bakımından, tercihleri ve fikirleri bakımından “BENDEN FARKLI, ÖTEKİ” dediğiniz birileri var mı? Kimler onlar söyler misiniz?” Görüşülen kişilerin yüzde 64,1’i bu soruya cevap vermemiş, yüzde 9,9’u da “ayrım yapmam” diyerek yüzde 74’ü “ötekim yok” demiş olmaktadır. “Öteki” olarak en yüksek oranda söylenen, yüzde 10,1 ile Kürtlerdir. Cevaplar için bir üst gruplama yapılmıştır: Öteki olarak isim vererek bir etnik küme söyleyenler (yüzde 10,8), solcu/sağcı gibi siyasi bir öteki tanımlayanlar (yüzde 6,8), dini bir küme veya tanım yapanlar (yüzde 5,4) ve diğer çeşitli cevaplar (yüzde 3).

Eğitim seviyesi yükseldikçe öteki tanımı çoğalmaktadır. Tersine eğitimi en düşüklerde ve varoşlarda yaşayanların beşte dördünün ötekisi yoktur.

Çoğulculuk

Görüşülen kişilerin yüzde 80,5’i “farklı kimlikler Türkiye’nin toplumsal ve kültürel zenginliğinin bir parçasıdır” cümlesine, yüzde 73,6’sı “Kimliği ve hayat tarzı farklı olan herkes, Türkiye’nin her yerinde rahatça yaşayabilir” cümlesine, yüzde 59’u

“Türkiye Cumhuriyeti Devleti farklılıklarına bakmaksızın tüm vatandaşlara eşit haklar tanımış ve uygulamaktadır” cümlesine katılmaktadır. Bu üç soru biraz soyut biraz da temenni ve inanç sorularıdır. Toplumun kabaca dörtte üçünün temel düzen olarak farklılıklara saygılı, çoğulcu bir ülke ve toplumda yaşadığımızı inandıkları görülmektedir.

Ortak yaşam deneyimi

Deneklerin yüzde 11,4’ü “öteki” birisinin dükkanından, tezgahından hiçbir zaman alışveriş etmediğini, yüzde 11,3’ü hiçbir zaman “öteki” bir komşuyla muhabbeti olmadığını, yüzde 15,6’sı “öteki” birisiyle okulda, işyerinde hiçbir zaman arkadaşlık etmediğini söylemektedir. Toplumun “öteki olarak tanımladığıyla” ilişkisinin “ara sıra” ortalamasında olduğu görülmektedir.

Görüşülen kişilerin ayrıca yüzde 36,7’si “ötekine” evini kiraya vermeyeceğini, yüzde 34,1’i kızının / oğlunun “ötekilerden birisiyle evlenmesini” istemediğini, yüzde 36,7’si ise “ötekilerden birisiyle” iş ortaklığını yapmayacağını söylemektedir.

“Farklı herkes her yerde rahatça yaşayabilir” kanaatinde olduğu halde, kendisinin ötekisine evini kiraya vermeyecekler yüzde 22, kızıyla/oğluyla evlendirmeyecekler yüzde 32, iş ortaklığı kurmayacaklar yüzde 34 oranındadır. Toplumun kendi özel alanında “ötekine” karşı daha sert, kamusal alanda neredeyse iki kat daha yumuşak baktığı görülmektedir.

Ortak yaşam deneyimi en yüksek olanların “ötekim yok” diyenler olduğu görülmektedir. Buna karşılık en düşük ortak yaşam boyutu ortalaması öteki olarak bir etnik kimliği söyleyenlerdir.

Öteki hakkındaki bilgi

Deneklerin yüzde 42,8’inin öteki hakkındaki bilgilerinin “hiçbirini şahsen tanımadığı halde, medyadan okuduklarıyla sınırlı olduğu” görülmektedir. “Benden farklı olan, ötekilerden birisini tanımadan önce onlar hakkında daha kötü düşünüyordum” diyenler yüzde 25,5 oranında kalırken, yüzde 51 oranındaki denek tanıdıktan sonra da öteki hakkındaki düşüncesinin değişmediğini söylemektedir.

Ötekine tahammül

Görüşülen deneklerin yüzde 59,4’ü “ötekilerin” devletin kaynaklarını haksız yere kullandıklarını, yüzde 28,4’ü mahkemeye düşse ve hakim “ötekisi” olsa mahkemenin kararına güvenmeyeceğini, yüzde 49’u, ötekilerin hak etmedikleri mevkilerde olduğunu düşündüğünü söylemektedir.

“Ötekilerin” ülkenin, toplumun huzurunu bozduğu fikrinde olan denekler yüzde 49,9, partisinin Genel Başkanı ötekilerden olsa oyunu değiştireceğini söyleyen denekler yüzde 46,4 ve “çocuğumun öğretmeni ötekilerden olursa bunu sorun ederim” diyen denekler yüzde 26,3 oranındadır.

“Tahammülsüzlük boyutu puanı” hesaplanarak bakıldığında temel demografik gruplarda veya Türk veya Kürt, Sünni veya Alevi olmak gibi kültürel farklılıklarda bile ötekine karşı tahammül değişmemekte ya da herkes birbirine benzer biçimde tahammülsüz olduğu ortaya çıkmaktadır.

Ötekilerden rahatsızlık

Deneklerin yüzde 31,2’si “kendi kimliğimden, bizden olanların ötekilerden daha zeki ve yetenekli olduğunu düşünüyorum”, yüzde 19,1’i “ötekilerin sayıca bizden daha fazla olduğunu düşünüyorum ve bu beni rahatsız ediyor”, yüzde 17,2’si “sürekli alışveriş yaptığım dükkanlarda ötekilerden birisini görmek beni rahatsız eder”, yüzde 14,6’sı “ötekilerin hayat tarzımı değiştirecek güce sahip olduğunu düşünüyorum” demektedir. Bu dört soru göstermektedir ki “öteki”, büyüklüğüyle, gücüyle korkulan” değil varlığından “rahatsız olunandır”, kendinden “ayrı ve farklı düşünülendir”.

Fakat “ötekilerden duyulan rahatsızlık” “öteki tanımına” göre de bariz biçimde değişmektedir. Ötekini bir etnik kimlik üzerinden (yani Kürtler olarak) tanımlayanların yüzde 41’i alışveriş yaptığı dükkanlarda ötekiyle karşılaşmaktan rahatsız olurken, bu duygu hali ötekisini bir siyasi kimlik olarak tanımlayanlarda yüzde 33, bir dini kimlik olarak tanımlayanlarda yüzde 23 oranındadır.

Milliyetçilik

Deneklerin yüzde 86,4’ü evlerin balkonlarında Türk bayraklarının asıldığını görünce mutlu olmakta ve yüzde 84,4’ü “herkes önce TC vatandaşı olduğunu kabul etmeli, etnik kökenini/dini inancını/siyasi kimliğini veya farklılıklarını öne çıkarmaktan vazgeçmeli” demekte, yüzde 67,3’ü Türk milletinin her konuda diğer milletlerden üstün olduğuna inanmaktadır. Toplumun yüzde 61,4’ü oğlu askerdeyken şehit olsa vatan sağolsun diyeceğini söylemektedir.

Siyaset zemininde milliyetçilik çok konuşulan ve tartışılan bir alan olduğu için parti yandaşlarına göre bakıldığında yüzde 94 seçmeni Kürt olan BDP bir yana bırakıldığında partiler arasında ton farkı olsa da temel de bir farklılık yoktur. MHP seçmeni biraz öne çıksa da Ak Parti ve CHP seçmenleri de neredeyse MHP’liler kadar milliyetçi görünüm vermektedir.

Öteki kümeleri

“Ötekine” dair deneklerin tek tek cevaplarından öte aslında toplumda var olan kaç tür davranış kalıbından ya da kümeden söz edildiğine bakarak kümeleme analizi yapıldığında dört farklı “ötekine bakış farkı olan küme” tespit edilmiştir.

“Ötekine kör” (yüzde 27,4): Bu kümedekilerin yüzde 90’ının ötekisi yoktur ki bu, ötekisi en düşük olan küme demektir. Bu kümenin temel demografik göstergeleri ülke ortalamasına paraleldir.

Farklılıkları daha çok metropollerde yaşamaları, bir başka deyişle ötekiyle temasları en yüksek olan küme oluşlarıdır. Bu kümeyi diğerlerinden ayıran üçüncü önemli gösterge, ötekilerle teması en yüksek olan küme olmasıdır.

“Ötekisi siyasi” (yüzde 11,2): Bu kümenin ayırt edici özelliklerinden birisi, öteki tanımı olarak söylenenlerin ağırlıklı olarak siyasi oluşudur.

Bu küme demografik özellikleriyle de diğerlerinden ayrılmaktadır. Kümenin üçte ikisi erkektir, ülke ortalamasına göre daha gençtir, daha eğitilidir, ağırlığı başı açık ve modern hayat tarzından insanlardır.

Bu küme CHP'nin en yüksek oranda oy aldığı, asla oy verilemeyecek parti olarak Ak Parti'nin diğerlerine kıyasla oldukça yüksek oranda söylendiği kümedir.

Kürtler Türklere, Aleviler de Sünnilere kıyasla daha yüksek oranda bu kümede yer almaktadır, yani Kürtlerde, Alevilerde, türbanlılarda, inançsızlarda öteki tanımları daha çok siyasi bir tanım üzerinden yapılmaktadır.

“Ötekiyle temassız” (yüzde 36,5): Demografik özellikleri ülke ortalamaları dolayında olan bu kümedekileri diğerlerinden ayıran en önemli gösterge, ötekilerle fiziki teması en düşük küme oluşlarıdır. Bu kümenin insanları için öteki hakkındaki bilgileri daha çok medyaya bağlı ve ötekileri tanımamaya bağlıdır.

“Ötekilere alerjik” (yüzde 24,9): Bu kümenin insanları diğer kümelere kıyasla bariz biçimde ötekilere karşı en sert tutumları gösteren, en milliyetçi olan küme olarak dikkati çekmektedir. En yüksek oranda öteki tanımı bu kümede yapılmakta yarımından fazlası bir öteki adı söylemektedir.

MHP en yüksek oy oranına bu kümede ulaşmakta, asla oy verilemeyecek parti olarak BDP'nin adı en yüksek oranda bu kümede söylenmektedir. Bu kümedekilerin yüzde 40'ı Ak Partili, yüzde 18'i MHP'li, yüzde 16'sı CHP'li, yüzde 20'si kararsız ve oy kullanmayacağını söyleyenlerdir. Yani “ötekilere alerjik” olanlar yalnızca bir siyasi ideolojinin veya partinin yandaşı değil hemen her siyasi kesimden olanlardan oluşmaktadır.

Sonuç olarak, eğitim sistemi “öteki”ni tanıma ve kabullenme süreçlerine olumlu bir katkıda bulunmamakta, aksine eğitim seviyesi yükseldikçe öteki tanımı çoğalmaktadır. Bireylerin, kendi gruplarına olan bağlılığın ve kendilerini diğerlerinden üstün görme duygularının yüksek olduğu durumlarda “öteki”ni tanıma ve hayatına kabul etme arzularının az olduğu görülmektedir. Bu duruma çözümler sunabilecek “kaliteli” temas ise ancak şu durumlarda sağlanabilir:

- ✓ “Öteki” olarak görülen gruplardan bireylerin eşit şartlarda bir araya getirilmesi;
- ✓ Bu grupların ortak amaçlar belirlenmesine yardımcı olunması;
- ✓ Bu ortak amaç sağlanmaya çalışılırken gruplar arası dayanışmanın sağlanması;
- ✓ Bütün bu sürecin yetkili otoriterlerce desteklenmesidir.

“Öteki”leştirmenin negatif sonuçlarının azaltılması ve demokrasi kültürünün yaygınlaştırılması sosyal ve siyasi bir gündemle desteklenmelidir. Bir yandan eğitimimizdeki “öteki”leştiren ders materyalleri ayıklanmalı, birbirini “öteki” olarak gören gruplar temasa geçirilmeli, tüm bu süreçler siyasi bir kararlılıkla desteklenmelidir.

2. GÜNDELİK HAYATTA “ÖTEKİ” ALGISI

2.1. Kavramsal Çerçeve: Türkiye’de “Öteki” ve “Ötekine” Karşı Duygu, Düşünce ve Davranış Kalıpları

Demokrasi kültürü en başta kendisinden farklı olanı kabul etme ve yaşam alanına saygı duymayı gerektirir. Değişik ideoloji, din, kültür ve tercihlere saygı duyulan toplumlarda çatışmalar azalmış, birlikte yaşam kültürü tüm topluluklara kültürel zenginlik katmış, barış değerlerinin gelişmesine katkı sağlamıştır.

Türkiye’de son zamanlarda yapılan ve daha çok adına “hoşgörü” çalışmaları denilen araştırmalar, ülkemizde ne yazık ki demokrasi kültürünü geliştirecek tanıma, saygı duyma ve farklı kültürleri kendisine düşman değil, bir zenginlik olarak görme bakış açısının gelişmediğini göstermekte. Tam tersine, bireyler kendilerinden yaşam tarzı ve ideolojik olarak farklı gördükleri kesimlere karşı birlikte yaşama adına bir hoşgörüsüzlük ortamı oluşturmakta.

Ülkenin kadim ve en önemli sorunu olan Kürt meselesine dair KONDA’nın “Kürt meselesi algı ve beklentiler” araştırmasının en çarpıcı ve alarm veren bulguları, Türklerin

yüzde 57,6’sının Kürt gelin, yüzde 53,5’inin Kürt iş ortağı ve yüzde 47,4’ünün Kürt komşu istemediğini gösteriyordu. Buna karşılık Kürtlerin de yüzde 26,4’ü Türk geline, yüzde 24,8’i Türk iş ortağına, yüzde 22,1’i Türk komşuya hayır diyordu.¹

Benzer diğer araştırmalar da gösteriyor ki Türkiye toplumu başta homoseksüeller olmak üzere HIV pozitif olanlar, nikâhsız yaşayan çiftler, Tanrıya inanmayanlar, şeriat yanlıları, başka dinden insanlar, göçmenler, yabancılar ve benzeri çeşitli gruplara karşı yüksek düzeyde bir tanınamama ve dışlama sergilemektedir.

Bu çalışma ve benzeri çalışmalar Türkiye’de iki önemli sosyolojik ve psikolojik olguya işaret etmektedir:

¹ Bu araştırmanın raporu http://www.konda.com.tr/tr/raporlar/2011_06_KONDA_Kurt_Meselesinde_Algı_ve_Beklentiler.pdf adresinden indirilebilir.

1. Türkiye kimlik farklılıklarının kabulü ve farklı olana saygısı az bir toplum imajı çizmektedir.
2. Bireylerin “öteki” olarak tanımladıkları gruplar din, ideoloji, cinsel yönelim, diğer kültürlerle tanışık olmamak gibi birden çok nedenle şekilleniyor olabilir. Dahası bu nedenler çoğu zaman birbirini de destekleyerek ayrımcı düşünce, duygu ve davranış kalıplarını beslemektedir.

Bu çalışmaların göstergelerine saygı duymakla birlikte, iki temel eksikliği belirtmekte fayda var. Bu eksiklikler aynı zamanda Temmuz’12 Barometresi’nin tema konusunun gerekçesini oluşturmakta ve bu temayı ele alma ihtiyacını açıklamaktadır.

1. Bu tür çalışmalarda amaç Türkiye’de hangi bireylerin kimleri “öteki” olarak gördüğünü araştırmak olsa da “istenmeyen öteki” genel olarak yaşam alanına girmesinden rahatsız olunan komşu olarak sorulmaktadır. Oysa “ötekileştirme” denilen süreçte birey özel alan, kamusal alan ve hatta siyaset alanında kendisinden farklı ve bir o kadar da kendisinden korkulan olabilir. Dolayısıyla “öteki” ile nerede karşılaşıldığı (hatta karşılaşıp karşılaşılmadığını), bu tecrübenin “öteki”ne olan güven, korku gibi hisleri, onlar hakkında yargıları ve davranış kalıplarını nasıl etkilediğini araştırmak, “ötekini” komşu olarak isteyip istememekten daha geniş bir durum analizi yapacaktır.
2. “Ötekileştirilen” çeşitli gruplara karşı duyulan hisler, varılan yargılar ve davranış biçimleri “ötekinin” gücü ve tehdit ettiği düşünülen alanlarda farklılık gösterebilir. Örneğin, bir “ötekileştirilen” grup hayat tarzını değiştireceği korkusuyla dışlanıyor olabilir, bir diğeri siyasi rejimi yıkacağı düşüncesiyle. Ötekinin hangi alanda ve neden tehdit olarak algılandığını araştırmak bu alanda grupları bir araya getirerek barış kültürünün inşası için de önemli bir alan açacaktır.
3. Son olarak, ötekileştirme süreçlerinin hangi ideolojik, dini, ekonomik ve ruh halinden beslendiğini araştırmak, bu yargı ve davranış biçimlerinin evrilmesinde önemli bir veri sağlayacaktır.

2.2. “Öteki” Tanımı

Detay sorulara başlamadan görüşülen deneklere “Türk/Kürt, Sünni/Alevi, Solcu/Sağcı veya hayat tarzı bakımından, tercihleri ve fikirleri bakımından “BENDEN FARKLI, ÖTEKİ” dediğiniz birileri var mı? Kimler onlar söyler misiniz?” sorusu sorulmuştur. Açık uçlu olarak sorulan bu sorunun cevapları daha sonra KONDA tarafından gruplanmıştır.

Doğrudan cevaplara bakıldığında, deneklerin yüzde 64,1’i cevap vermemiş, yüzde 9,9’u da “ayrım yapmam” demiştir. Beraberce değerlendirildiğinde görüşülen deneklerin yüzde 74’ü “ötekim yok” demiş olmaktadır.

“Öteki” olarak en yüksek oranda söylenen ise yüzde 10,1 oranında Kürtlerdir. Son yıllarda Kürt meselesinde geline nokta, bu bulgu şaşırtıcı değildir de. Temmuz 2011 tarihinde gerçekleştirdiğimiz “Kürt meselesinde algı ve beklentiler” araştırmasının en önemli bulgusu da Türklerin giderek Kürtlere karşı ayrımcı bir pozisyon aldıklarını göstermekteydi.

Öteki dediğiniz kimler var? (geniş kategoriler)	Yüzde
Kürtler	10,1
Dinciler	2,1
Bölücüler	2,1
Solcular	1,7
Sağcılar	1,5
Aleviler	1,3
Ateistler	,9
Diğer dinlerden olanlar	,6
Zenginler	,5
Ak Parti'liler	,4
Diğer	4,8
Ayrım yapmam	9,9
Cevap yok	64,1
Toplam	100,0

Diğer cevaplar ise en yüksek yüzde 2 olmak üzere “dinciler”, “bölücüler”, “solcular”, “sağcılar”, “Aleviler”, “ateistler” şeklinde devam etmektedir.

Verilen cevaplar için bir üst gruplama yapılmıştır: Öteki olarak isim vererek bir etnik küme söyleyenler (yüzde 10,8), solcu/sağcı, Ak Partili gibi siyasi bir öteki tanımlayanlar (yüzde 6,8), dini bir küme veya tanım yapanlar (yüzde 5,4) ve diğer çeşitli cevaplar (yüzde 3).

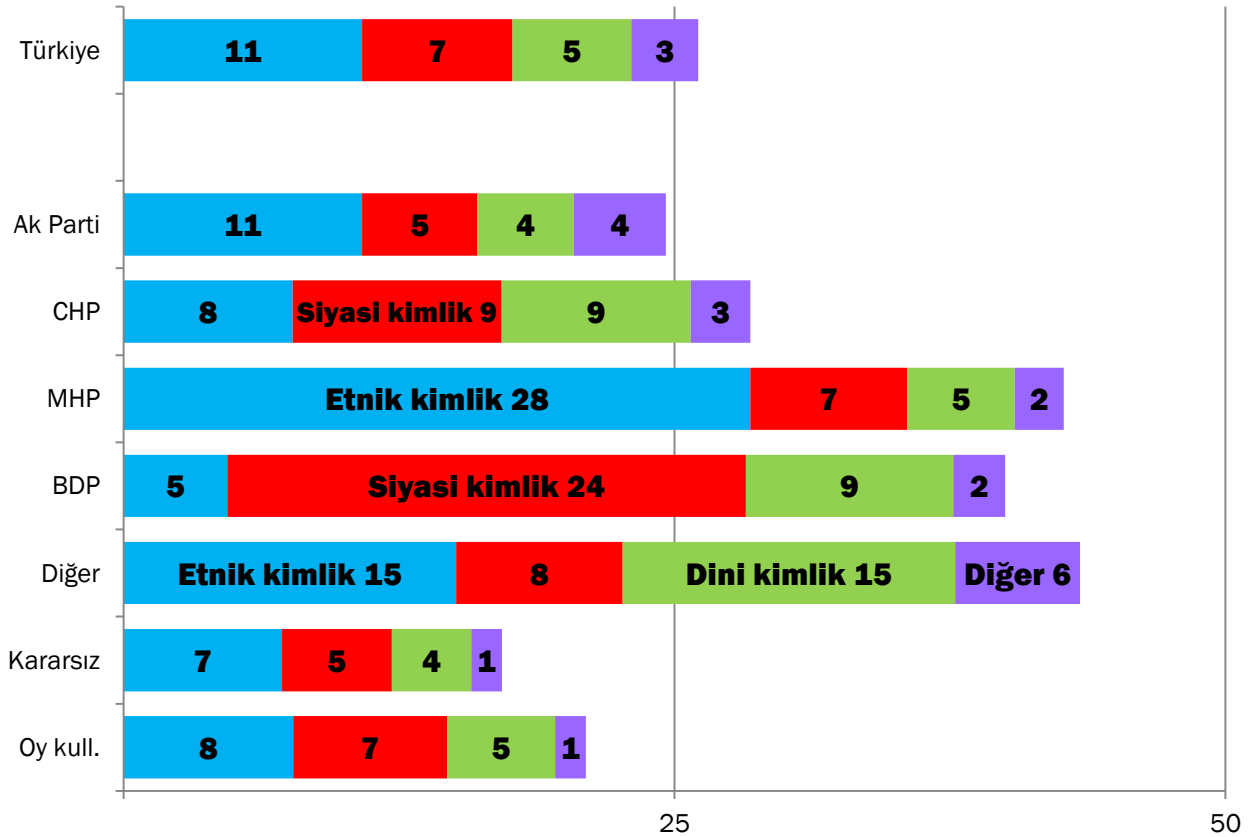

Öteki dediğiniz kimler var?	Yüzde
Etnik kimlik	10,8
Siyasi kimlik	6,8
Dini kimlik	5,4
Diğer	3,0
Ötekisi yok	74,0
Toplam	100,0

Demografik kümelere göre öteki tanımlarına bakıldığında cinsiyet ve yaş farklılık göstermemektedir. Buna karşılık siyasi tercihler ile öteki tanımları arasında belirgin ilişki görülmektedir. İlk dikkati çeken, MHP ve BDP'lilerin Türkiye geneline nazaran daha yüksek oranda bir "öteki" söylemiş olmasıdır. MHP'lilerin yüzde 57'sinin BDP'lilerin yüzde 60'ının ötekisi yoktur. MHP seçmeninin yüzde 28'i etnik bir öteki tanımlarken (ki tümü Kürtlerdir), BDP seçmenin yüzde 24'ü de siyasi bir öteki tanımlamaktadır (ki üçte ikisi "sağcılar" demektir).

Ak Partililerin öteki tanımında etnik, CHP'lilerin öteki tanımında siyasi ve dini bir öteki tanımı dikkati çekmektedir.

Siyasi tercihlere göre "öteki" tanımları

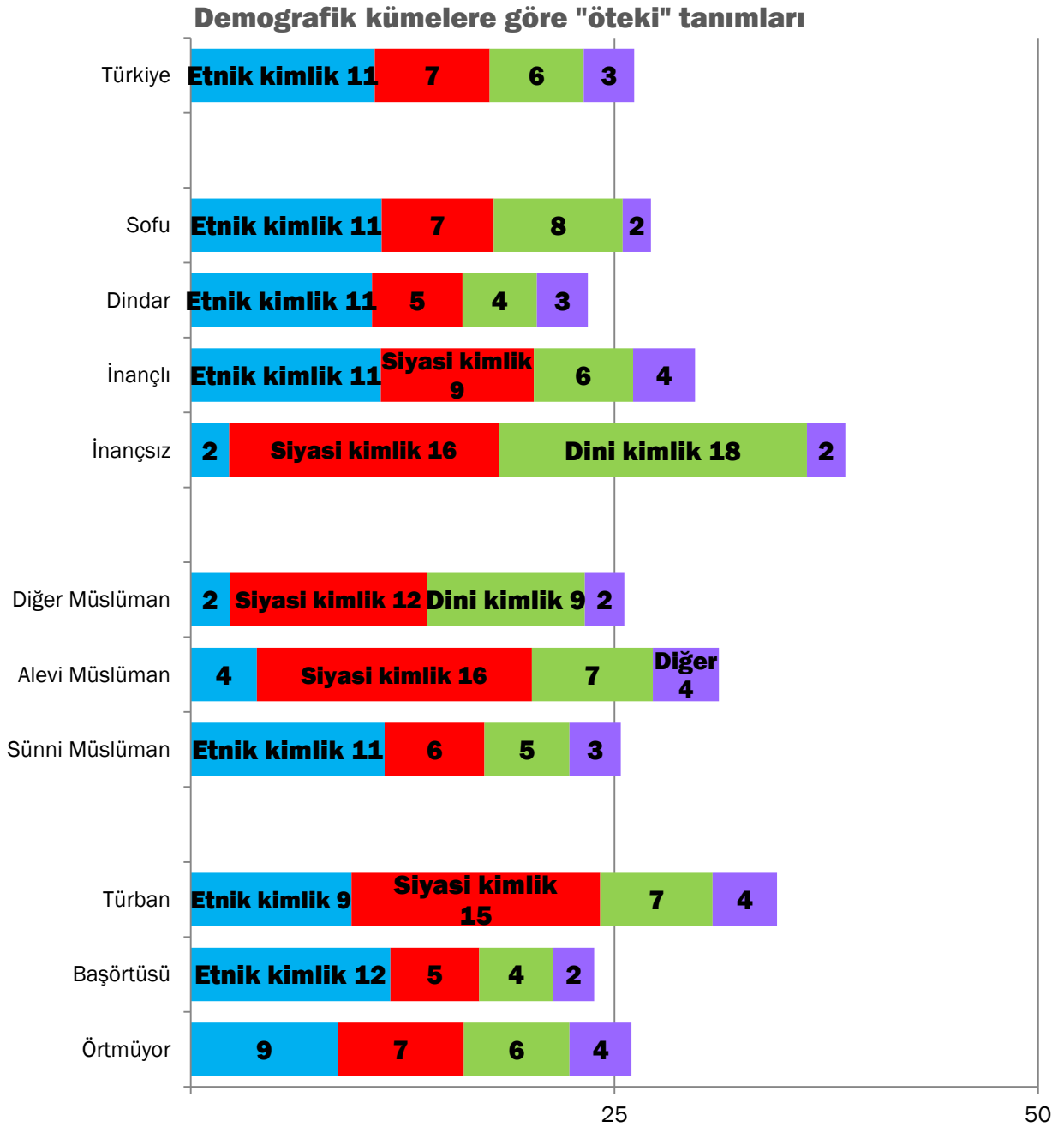

Türklerin yüzde 12'si Kürtleri, Kürtlerin yüzde 13'ü sağcılar "öteki" saymaktadır. Modern hayat tarzına sahip olanların yüzde 8'i Kürtleri, yüzde 9'u bir siyasi kimliği "öteki" sayarken, geleneksel muhafazakarların yüzde 13'ü için Kürtler ötekidir.

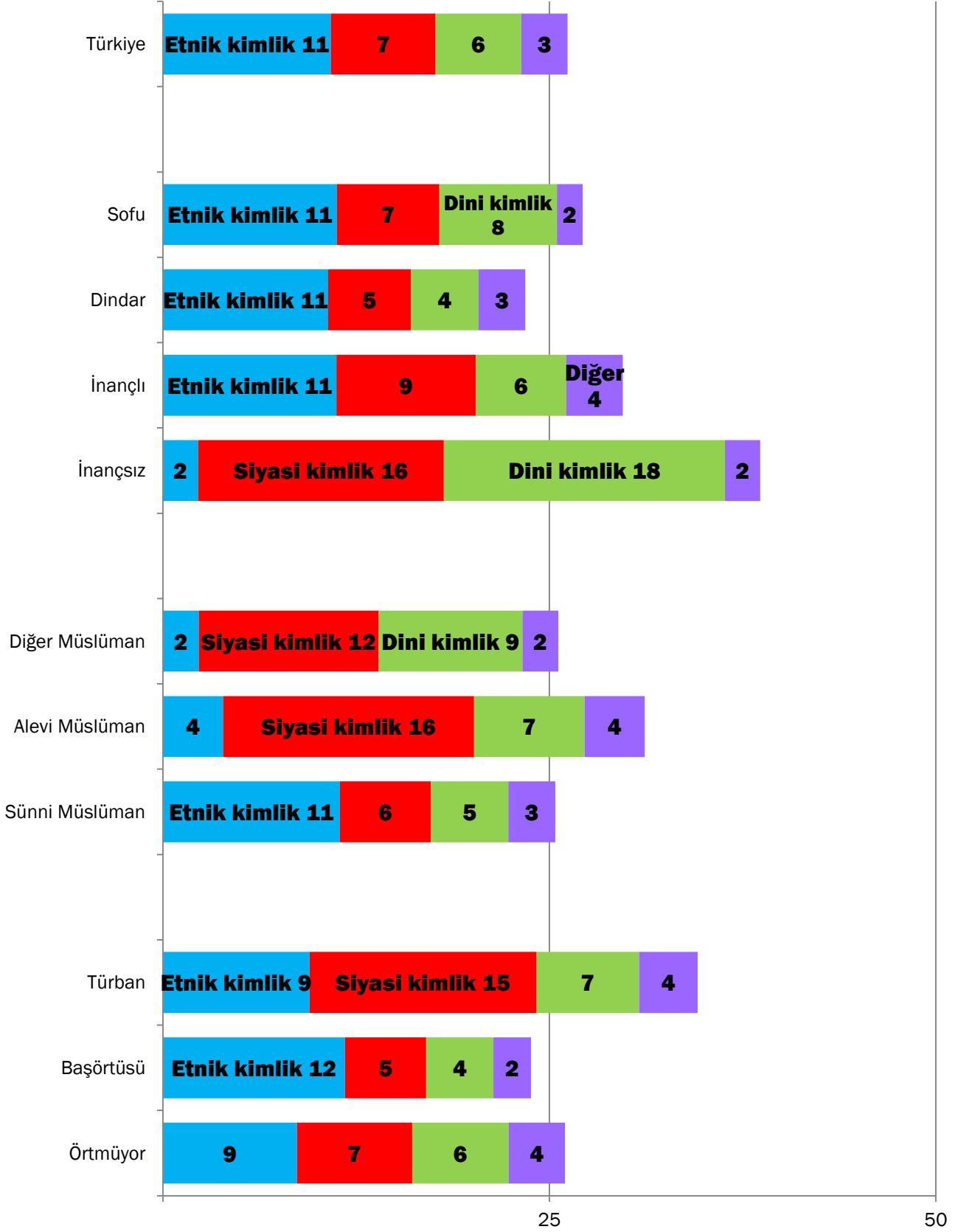
Eğitim seviyesi yükseldikçe öteki tanımı çoğalmaktadır. Tersine, eğitimi en düşüklerin ve varoşlarda yaşayanların beşte dördünün ötekisi yoktur.

İnançsızların yüzde 16'sı için siyasi, yüzde 18'i için dini bir öteki vardır. Aleviler ve türbanlılar siyasi öteki konusunda daha serttirler.

Demografik kümelere göre "öteki" tanımları

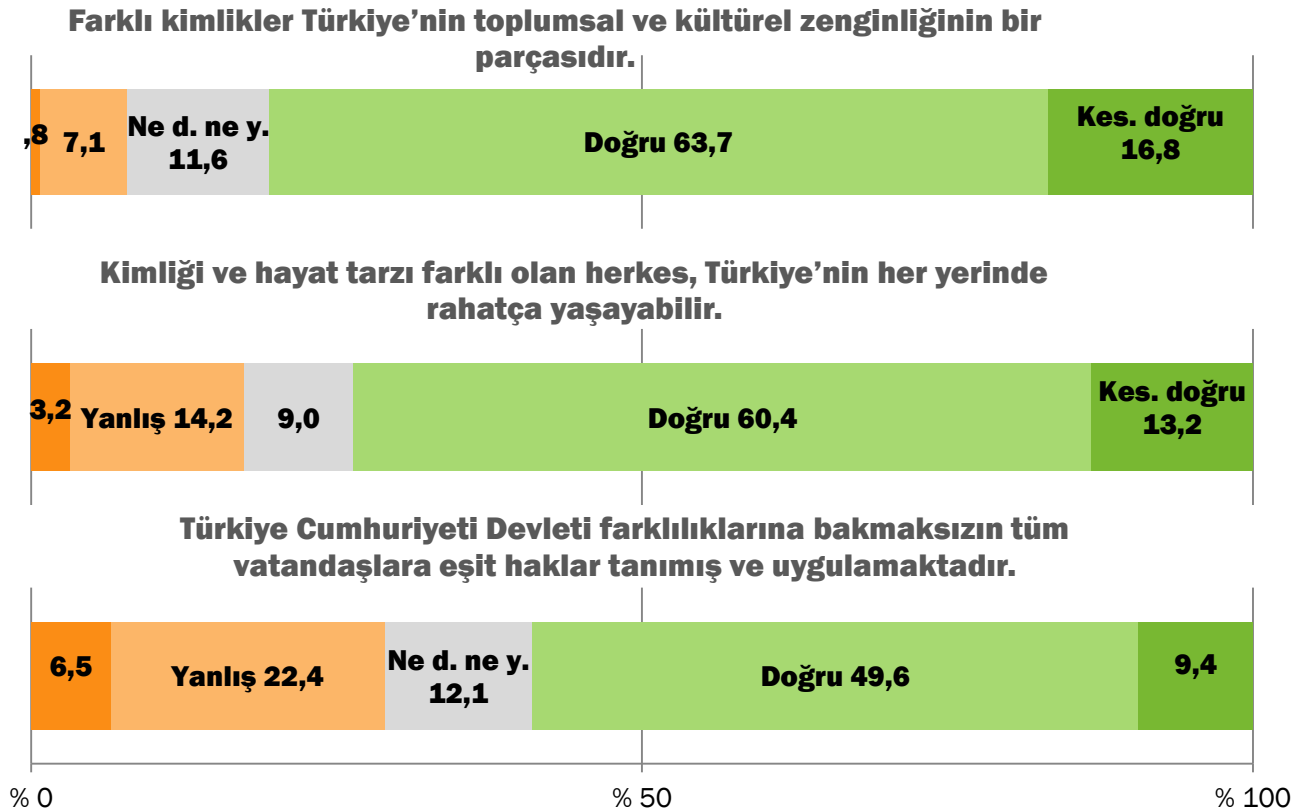
2.3. Çoğulculuk

Türkiye'deki öteki meselesine ilke düzeyinde bir bakış olarak nitelendirilebilecek olan çoğulculuk boyutu, üç sorudan oluşturulmuştur. Bu soruların cevap dağılımlarına göre:

“Farklı kimlikler Türkiye'nin toplumsal ve kültürel zenginliğinin bir parçasıdır” cümlesine deneklerin 80,5'i doğru veya kesinlikle doğru demektedir.

“Kimliği ve hayat tarzı farklı olan herkes, Türkiye'nin her yerinde rahatça yaşayabilir” cümlesine deneklerin yüzde 73,6'sı doğru veya kesinlikle doğru demektedir.

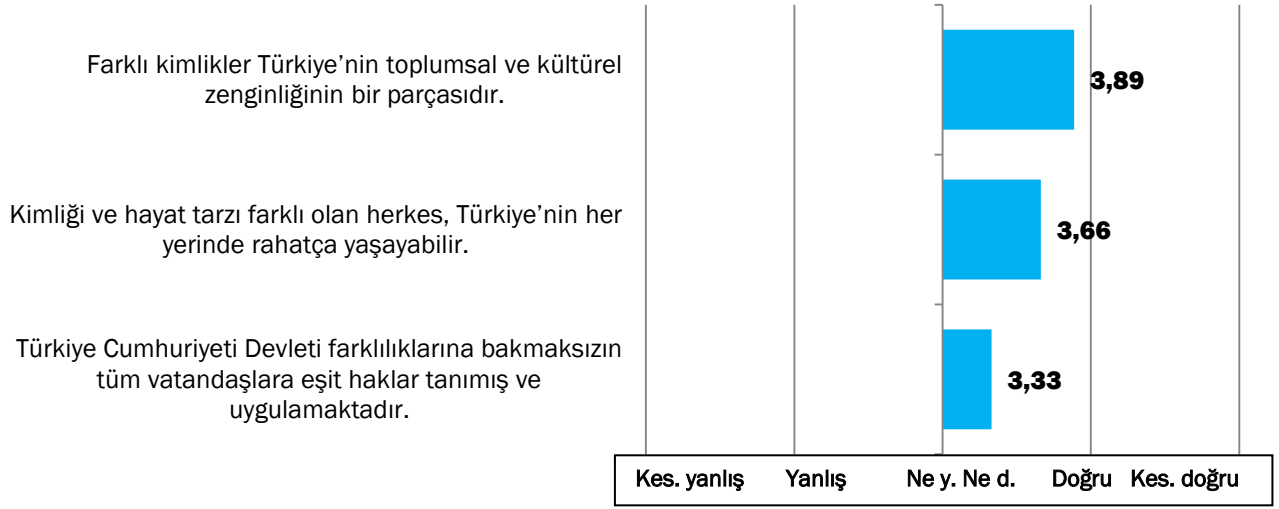
“Türkiye Cumhuriyeti Devleti farklılıklarına bakmaksızın tüm vatandaşlara eşit haklar tanımış ve uygulamaktadır” cümlesine de deneklerin yüzde 59'u doğru veya kesinlikle doğru demektedir.

Görüldüğü gibi bu üç soru biraz soyut, biraz da temenni ve inanç sorularıdır. Bu sorulara verilen cevaplara bakıldığında toplumun kabaca dörtte üçünün temel düzen olarak farklılıklara saygılı, çoğulcu bir ülke ve toplumda yaşadığımızı inandıkları görülmektedir. Aşağıdaki grafikte de görüldüğü gibi bu üç soruda toplum oldukça olumlu bir ortalama durmaktadır.

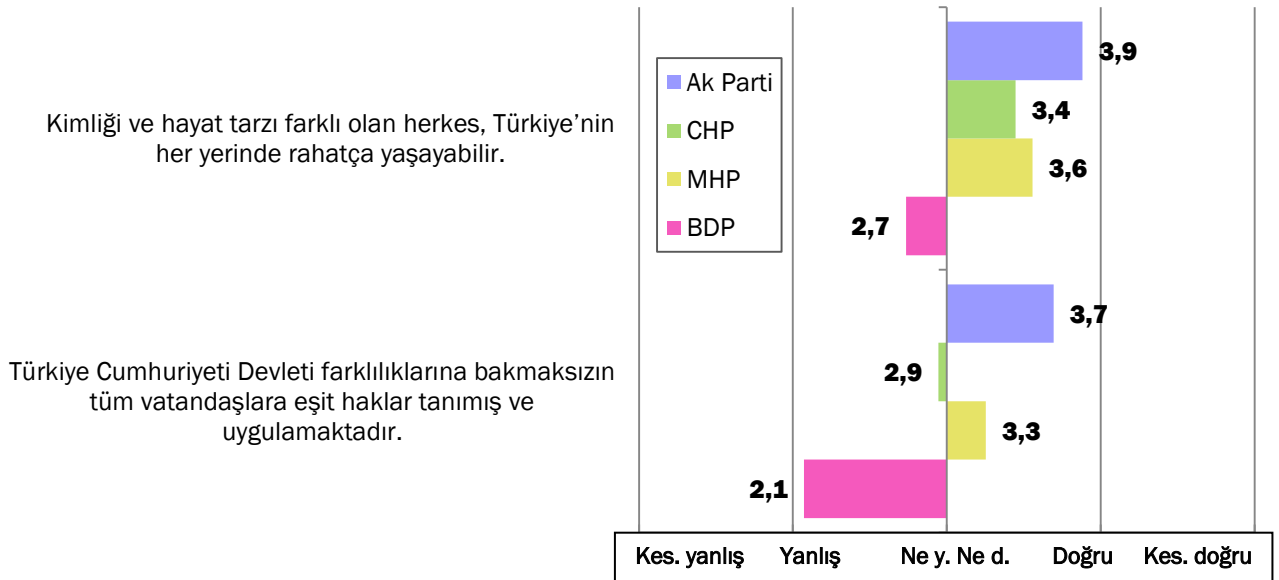

Çoğulculuk boyutu soru ortalamaları

Siyasi parti tercihlerine göre bakıldığında ise BDP diğerlerinden bariz biçimde ayrılmaktadır. BDP seçmeni hem toplumsal hayat bakımından ülkenin her yerinde rahatça yaşamının mümkün olmadığı fikrindedir, hem de daha da kuvvetli olarak devletin herkese eşit hak verdiği ve uyguladığı fikrine karşı çıkmaktadır. CHP seçmeni ise toplumsal hayatın zenginliği kanaatinde olmakla beraber, devlet uygulamalarında eşitliğin var olup olmadığı meselesinde mütereddittir.

Çoğulculuk boyutu soru ortalamaları

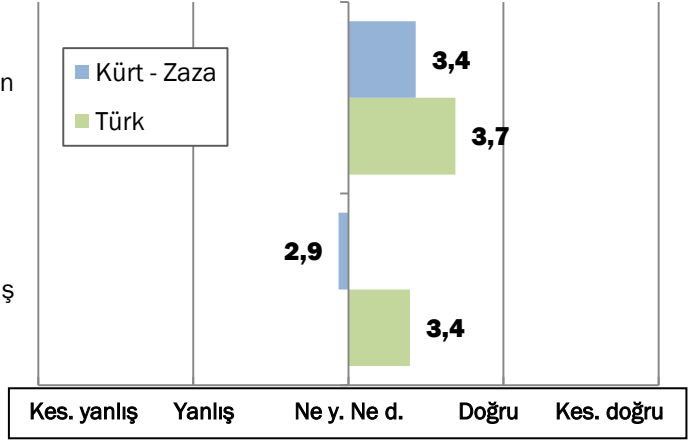
Aleviler (daha kuvvetli olmak üzere) ve Kürtler de devletin eşit haklar tanıdığı ve uyguladığı fikrine karşı çıkmaktadırlar.

Etnik kimliğe göre çoğulculuk

Kimliği ve hayat tarzı farklı olan herkes, Türkiye'nin her yerinde rahatça yaşayabilir.

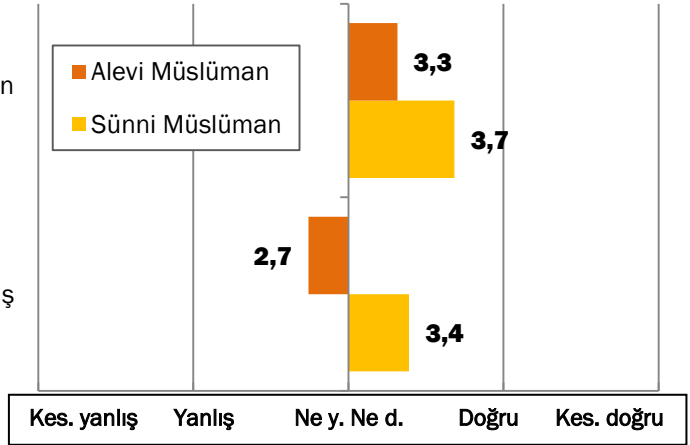
Türkiye Cumhuriyeti Devleti farklılıklarına bakmaksızın tüm vatandaşlara eşit haklar tanımış ve uygulamaktadır.

Din/mezhebe göre çoğulculuk

Kimliği ve hayat tarzı farklı olan herkes, Türkiye'nin her yerinde rahatça yaşayabilir.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti farklılıklarına bakmaksızın tüm vatandaşlara eşit haklar tanımış ve uygulamaktadır.

2.4. Ortak Yaşam Deneyimi

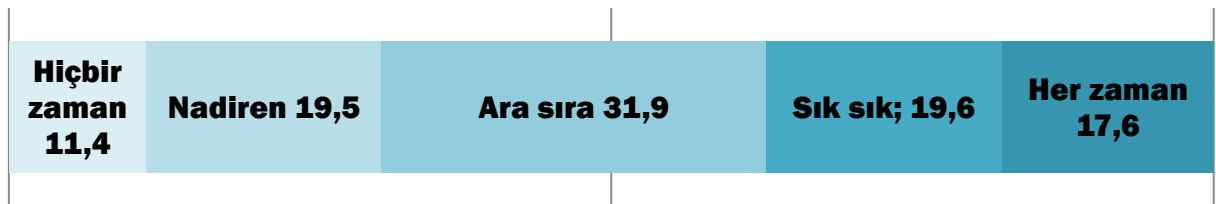
Ötekine dair görüşlerin oluşmasında temasın ne derece etkili olduğunu anlamaya yarayan ortak yaşam deneyimi boyutu için evlenme, komşuluk, alışveriş, arkadaşlık, iş ortaklığı gibi bireylerin gündelik ve özel yaşamlarına dair altı soru soruldu.

“Öteki olarak tanımlanan” birisinin dükkânından, tezgahından her zaman alışveriş yapanlar yüzde 17,6 oranında, sık sık alışveriş yapanlar yüzde 19,6 oranındadır. “Hiçbir zaman ötekinden alışveriş etmem” diyen yüzde 11,4 oranındadır.

“Öteki olarak tanımlanan” bir komşuyla her zaman muhabbeti olanlar yüzde 16,1 oranında, sık sık muhabbeti olanlar yüzde 18 orandayken, hiçbir zaman “öteki” olan komşuyla muhabbeti olmayanlar yüzde 11,3 oranındadır.

“Öteki olarak tanımlanan” birisiyle okulda, işyerinde her zaman arkadaşlık ettiğini söyleyenler yüzde 17,2, sık sık diyenler yüzde 19,1, hiçbir zaman “ötekiyle” arkadaşlık etmediğini söyleyenler de yüzde 15,6 oranındadır.

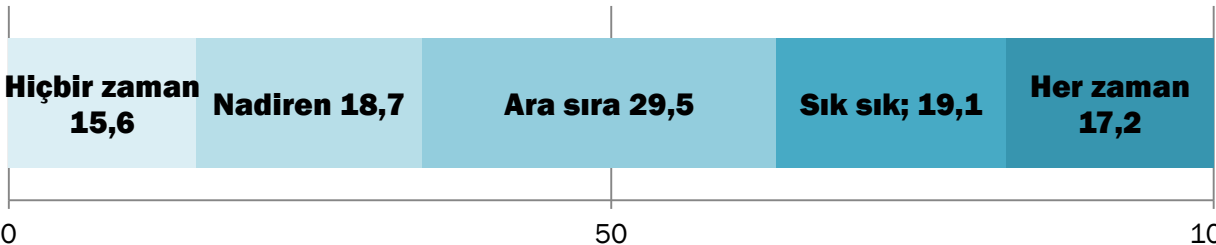
“Size göre ötekilerden” birisinin dükkânından, tezgahından alışveriş ediyor musunuz?

“Size göre ötekilerden” olan bir komşunuzla muhabbetiniz oluyor mu?

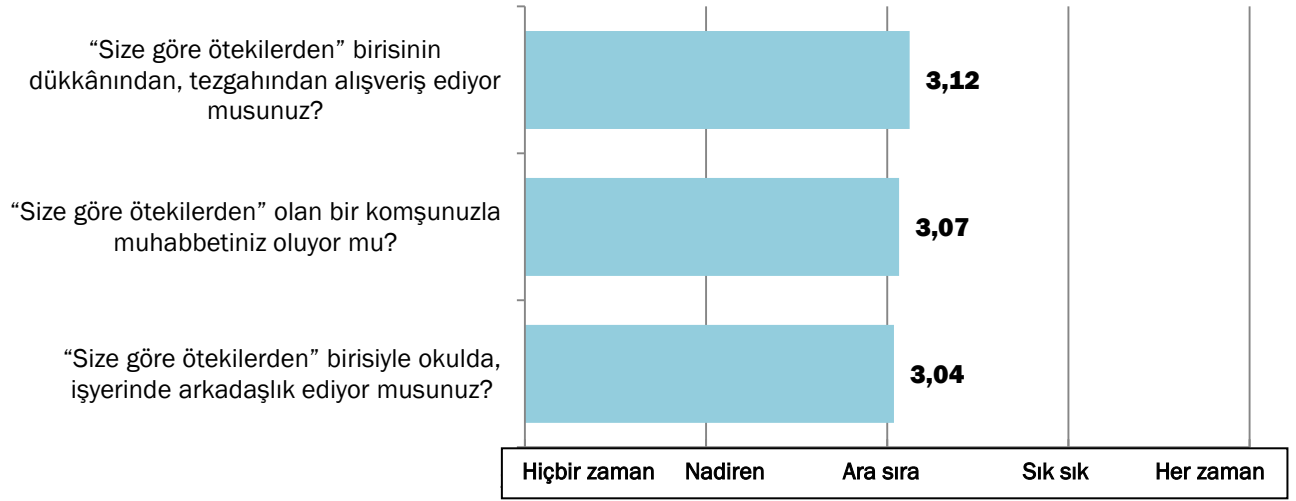
“Size göre ötekilerden” birisiyle okulda, işyerinde arkadaşlık ediyor musunuz?

Toplumun “öteki” olarak tanımladığıyla ilişkisinin “ara sıra” ortalamasında olduğu görülmektedir.

Ortak yaşam deneyimi ortalamaları - 1

Yine ortak yaşam alanına dair sorularda, görüşülen kişilere “ötekine” evini kiraya verip vermeyeceği sorulduğunda yüzde 62,2 oranında “evet” ve “kesinlikle evet” cevabı verilmektedir. Yüzde 36,7 oranındaki denek ise “ötekine” evini kiraya vermeyeceğini söylemektedir.

Kızının / oğlunun “ötekilerden birisiyle evlenmesini” onaylayanlar yüzde 46,7 (evet ve kesinlikle evet) iken, karşı çıkanlar da yüzde 34,1 (hayır ve kesinlikle hayır) oranındadır.

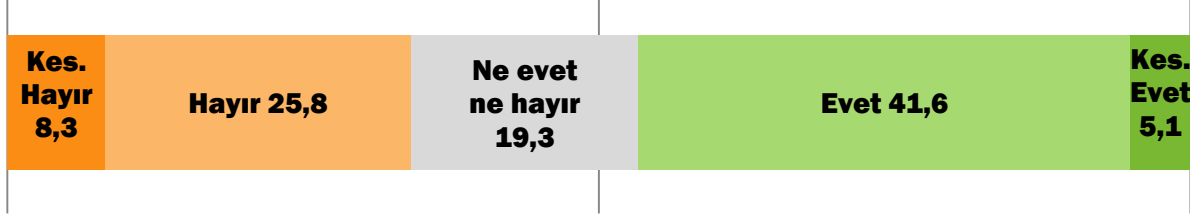
“Ötekilerden birisiyle” iş ortaklığı yapabileceğini söyleyenler yüzde 45,1 (“evet” ve “kesinlikle evet”) oranındayken, iş ortaklığına karşı çıkanlar yüzde 36,7 (“hayır” ve “kesinlikle hayır”) oranındadır.

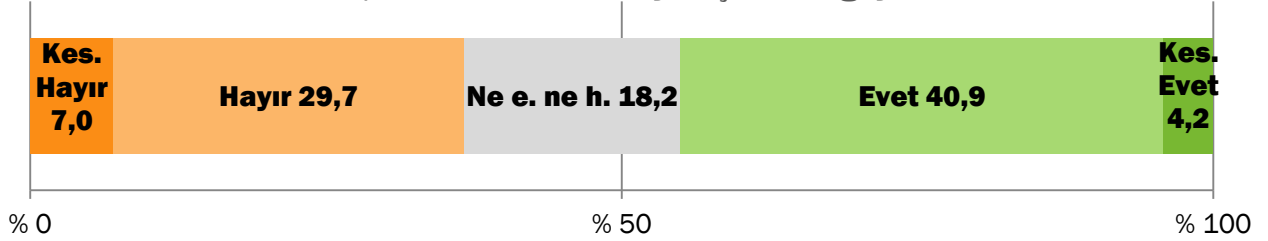
“Benden farklı olan, ötekilerden” birisine evimi kiraya veririm.

Kızım/oğlum “benden farklı olan, ötekilerden” birisiyle evlenebilir.

“Benden farklı olan, ötekilerden” birisiyle iş ortaklığı yaparım.

Ortalamalara bakıldığında yine toplumun vasatta durduğu, ötekine ev kiralamaya daha sıcak baktığı ama ailenin içine almak veya iş ve dolayısıyla kar/zarar ortaklığı yapmak konularına temkinli baktığı görülmektedir.

Ortak yaşam deneyimi ortalamaları - 2

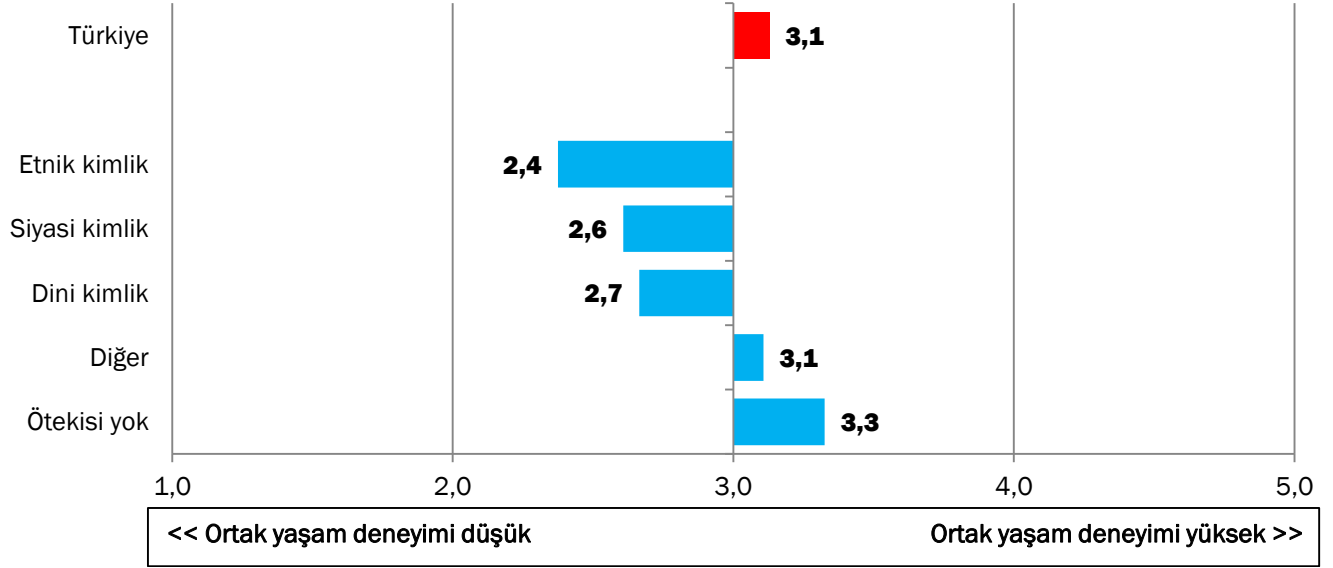

Yukarıdaki 6 sorunun cevaplarının tümü dikkate alınarak hesaplanan ortak yaşam boyutu ortalamasına öteki olarak kimi tanımladıklarına göre baktığımızda, aşağıdaki grafikte de görüleceği gibi, ortak yaşam deneyimi en yüksek olanlar “ötekim yok” diyenlerdir. Buna karşılık en düşük ortalama ortak yaşam deneyimine sahip olanlar, öteki olarak bir etnik kimliği söyleyenlerdir.

Öteki olarak tanımlanan birilerinin olması aynı zamanda ötekilerle de oldukça düşük yoğunluklu bir ilişki anlamına geldiği görülmektedir.

Öteki tanımına göre temas / Ortak yaşam deneyimi faktörü

Ortak yaşam alanına dair soruların cevaplarına farklı demografik ve kültürel kümeler üzerinden bakıldığında bazı farklar görülmektedir:

Eğitim seviyesi yükseldikçe ötekiyle ortak yaşam alanlarında temas artmaktadır. Ama yine de bu farklılaşma eğitimin etkisinin çok da kayda değer olduğunu iddia edecek denli güçlü değildir. Örneğin;

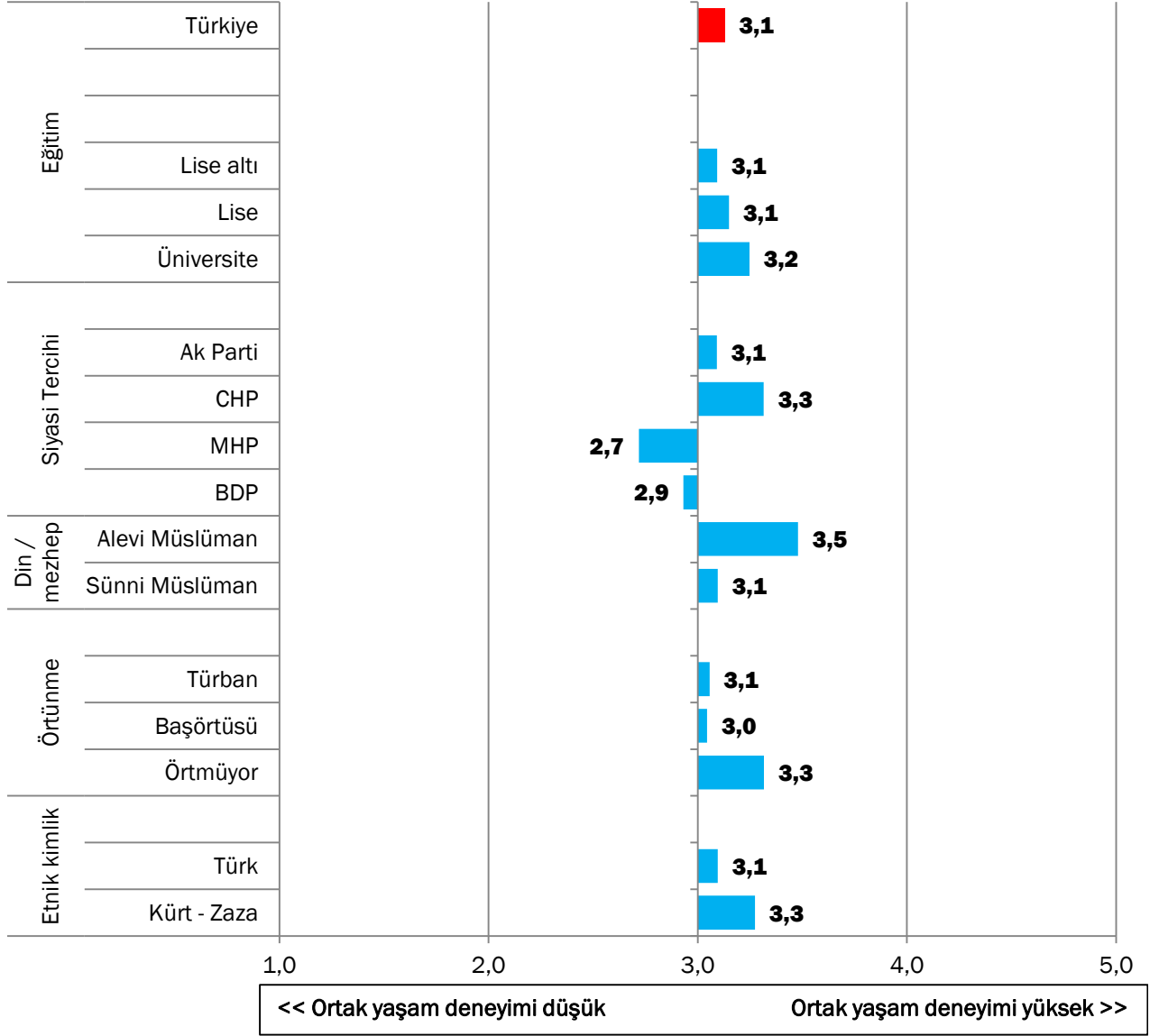
- ✓ Lise altı eğitilmişlerin yüzde 43'ü ötekiyle ortaklığa gönüllüken, üniversite eğitilmişlerin yüzde 48'i buna evet demektedir.
- ✓ Lise altı eğitilmişlerin yüzde 47'si kızının ötekiyle evliliğini onaylarken, üniversite eğitilmişlerin yüzde 50'si onaylamaktadır.
- ✓ Lise altı eğitilmişlerin yüzde 61'i ötekine evini kiraya vereceğini söylerken, üniversite eğitilmişlerin yüzde 66'sı buna evet demektedir.

Siyasi tercihlerine göre bakıldığında CHP'lilerin ortak yaşama daha gönüllü oldukları, buna karşılık MHP'lilerin daha gönülsüz oldukları görülmektedir. Örneğin;

- ✓ MHP'lilerin yüzde 46'sı ötekinin tezgahından alışveriş yapmazken, ("hiçbir zaman" ve "nadiren" toplamı), bu oran BDP'lilerde yüzde 39, Ak Parti'lilerde yüzde 31 ve CHP'lilerde yüzde 25'tir.
- ✓ MHP'lilerin yüzde 49'u komşusu olan ötekiyle muhabbet etmezken, BDP'lilerin yüzde 49'u, Ak Parti'lilerin yüzde 33'ü ve CHP'lilerin yüzde 23'ü komşu olan ötekiyle muhabbete kapalıdır.

Temas / ortak yaşam deneyimi boyut ortalamaları

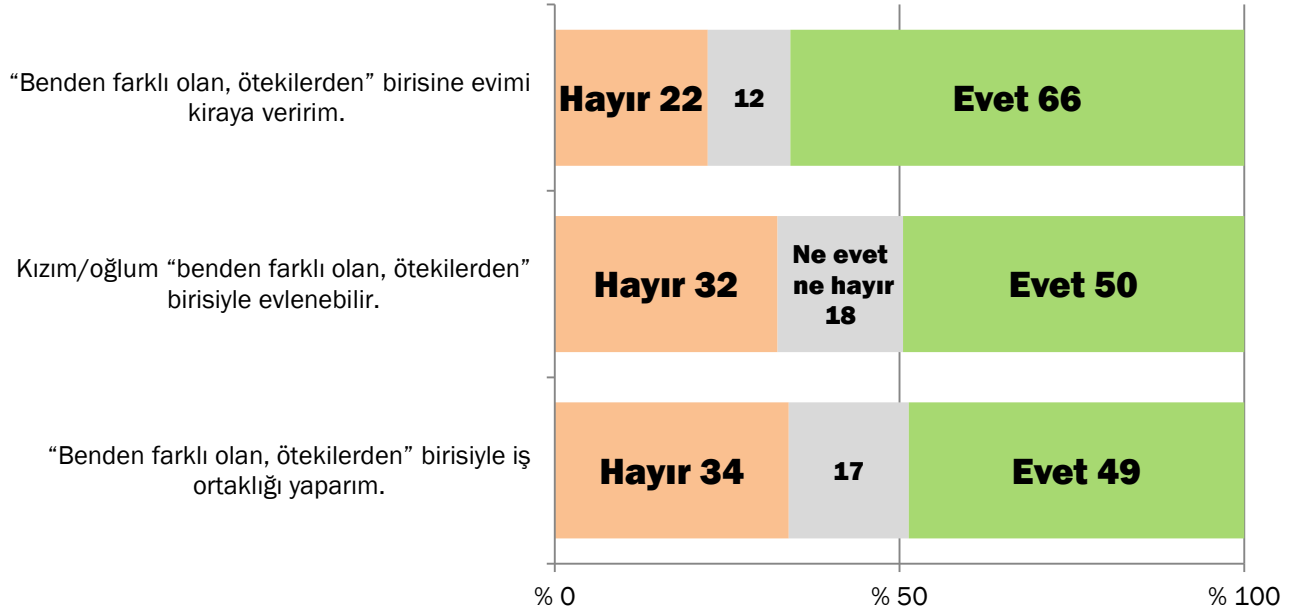
Sünnilere kıyasla Aleviler, Türklere kıyasla Kürtler, başı kapalılarına kıyasla başı açıklar ortak yaşama daha gönüllü durmaktadırlar.

- ✓ Türklerin yüzde 44'ü, Kürtlerin yüzde 51'i ötekisiyle iş ortaklığına gönüllüdür.
- ✓ Türklerin yüzde 46'sı, Kürtlerin yüzde 52'si ötekisiyle evliliğe sıcaktır.
- ✓ Türklerin yüzde 61'i, Kürtlerin yüzde 68'i ötekisine ev kiralayacağını söylemektedir.
- ✓ Türklerin yüzde 32'si, Kürtlerin yüzde 25'i ötekinin tezgahından, dükkanından alışveriş etmemektedir.

Bulgularını daha önce paylaştığımız, çoğulculuk boyutundaki sorulardan, "kimliği ve hayat tarzı farklı olan herkes, Türkiye'nin her yerinde rahatça yaşayabilir" cümlesine "doğru" ve "kesinlikle doğru" cevabı verenlerin ötekiyle ilişki sorularına nasıl cevap verdikleri aşağıdaki grafikte görülmektedir.

"Farklı olan herkes, Türkiye'nin her yerinde rahatça yaşayabilir"

"Farklı herkes her yerde rahatça yaşayabilir" kanaatinde olduğu halde, kendisinin ötekisine evini kiraya vermeyecekler yüzde 22, kızıyla/oğluyla evlendirmeyecekler yüzde 32, iş ortaklığı kurmayacaklar yüzde 34 oranındadır.

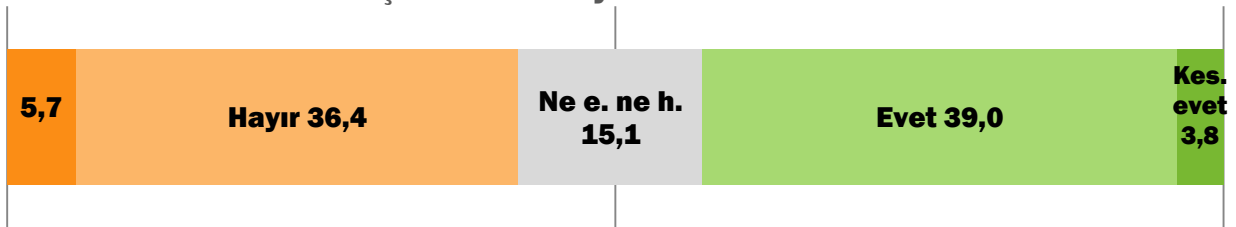

2.5. Öteki Hakkında Bilgi

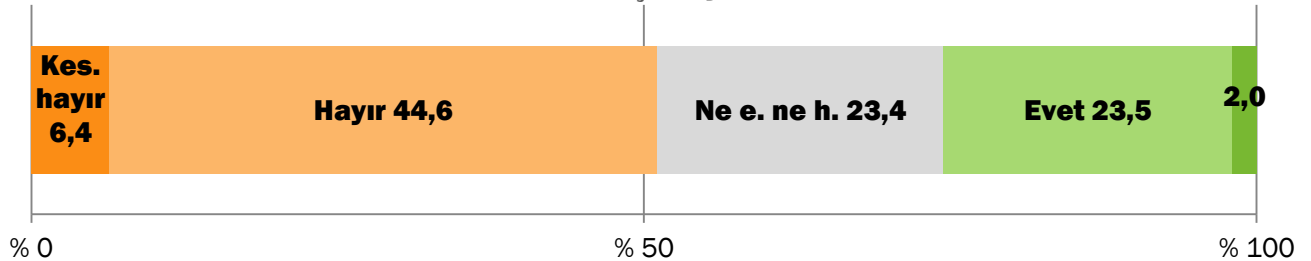
Görüşülen kişilerin “öteki” hakkındaki sahip oldukları bilginin kaynağının ölçülmeye çalışıldığı iki sorunun cevaplarına bakıldığında;

- ✓ Deneklerin yüzde 42,8’inin (“evet” ve “kesinlikle evet”) öteki hakkındaki bilgilerinin “hiçbirini şahsen tanımadığı halde, medyadan okuduklarıyla sınırlı olduğu görülmektedir.
- ✓ “Benden farklı olan, ötekilerden birisini tanımadan önce onlar hakkında daha kötü düşünüyordum” diyenler yüzde 25,5 oranında kalırken, yüzde 51 oranındaki denek tanıdıktan sonra da öteki hakkındaki düşüncesinin değişmediğini söylemektedir.

“Ötekiler” hakkında bilgim medyada okuduklarımla sınırlı, hiçbirini şahsen tanımıyorum.

“Benden farklı olan, ötekilerden” birisini tanımadan önce “onlar” hakkında daha kötü düşünüyordum.

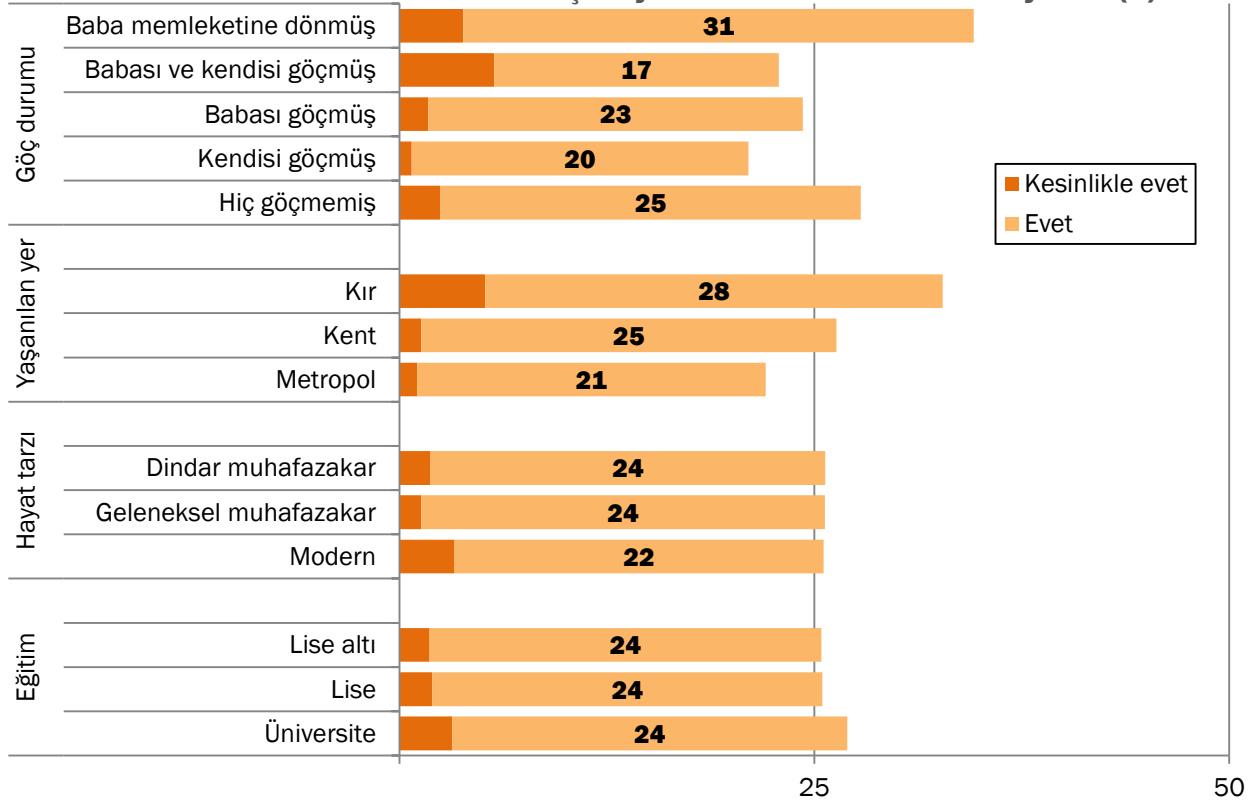

Bu iki soruda yaş, cinsiyet, gelir, iş gibi hiçbir kümede özel bir fark gözlenmemektedir. Eğitim, hayat tarzı, yaşanılan yerin kırsal/kent/metropol olması ve göç edip/etmediği bile çok özel farklılaşma üretmemektedir.

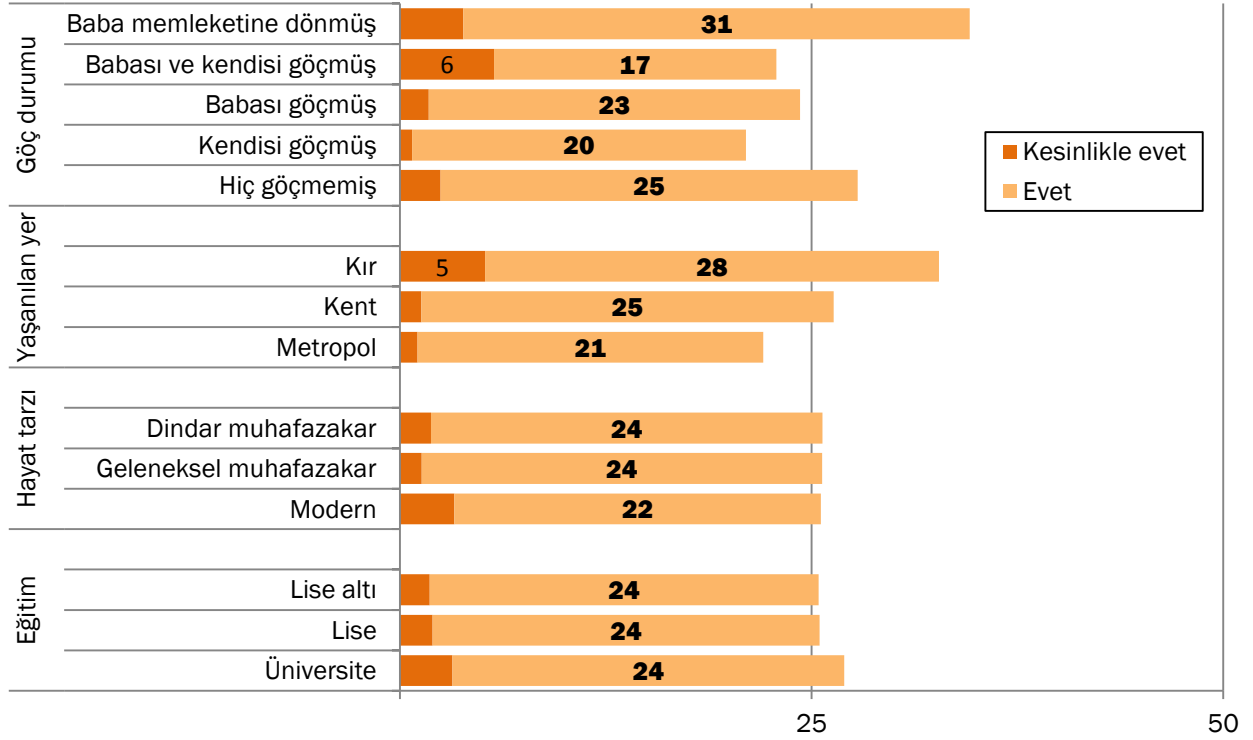
- ✓ Toplumun beşte ikisinin ötekiler hakkındaki bilgisi medyadan duyduklarıyla sınırlıdır.
- ✓ Toplumun yarısı “ötekisiyle” temas içinde olsa bile “öteki” hakkındaki kanaati değişmemektedir.
- ✓ Bu durum eğitimle dahi değişmemektedir.

"Benden farklı olan, ötekilerden" birisini tanımadan önce "onlar" hakkında daha kötü düşünüyordum" cümlesine "evet" diyenler (%)

"Ötekiler" hakkında bilgim medyada okuduklarımla sınırlı, hiçbirini şahsen tanımıyorum" cümlesine "evet" diyenler (%)

Mesafeler kalkınca “el” olan “öteki” oldu (Bekir Ağırdir)

Yüzlerce yıl boyunca insanlar kendilerini, kavimlerini, toplumlarını coğrafyalarıyla tanımladı. Diğer kavimlerle, toplumlarla aralarında coğrafi mesafeler vardı. Ve bu coğrafi mesafelerin ürettiği ilişkisizlik üzerinden birbirleri hakkında bilgisizlik hakimdi hayata.

“Uzak” tanımı coğrafi mesafeyi tanımlasa da aynı zamanda diğer toplumları da tanımlıyordu. Uzaktaki o insanlar “el” idi veya “yaban”. “El” tanımlaması bilinmeyen anlamınaydı daha çok. Uzak köylerdeki, diyarlardakilere dair bilgi söylencelerden, efsanelerden ibaretti. Uzaktaki farklılıklar öğrenilmeye çabalanan bir şey değildi. Çünkü ilişki, bu ilişkinin getirdiği bilme, tanınma ihtiyacı da yoktu.

Uzak iken ilişki mesafesine geldik

Farklı olanlarla ilk mesafe aşımı “uzak” tanımının “sosyal ilişki mesafesiyle” yer değiştirmesi oldu. Coğrafyalarımızdan hep beraber taşıkça, farklı olanlarla ilişki kurma fırsatı doğuran mesafe daralması yaşandı. İlk kez farklı olanı söylencelerin, efsanelerin dışında kendi gözlerimizle görür olduk. Rahmetli anneannem ilk İstanbul’a gelişinde bir turist görüp “a bunlar da insan!” diye hayret çılgılığı atmıştı.

Sosyal ilişki mesafesinde birbirine yaklaşmış insanlar birbirini çoğaltan ilişkiler kurabildiler kimi zaman. Kimi zaman da önceki söylencelere, efsanelere dayanan yarım yamalak bilgilerin, önyargıların ürettiği temkinliliği korudular. İşte bu noktada yönetim düzeninin muktedirlerinin koyduğu kurallar belirledi her şeyi. Muktedirler, egemenler sosyal ilişki mesafelerini ya daralttılar ya da büyüttüler kendi iktidarlarını sürdürmenin aracı olarak.

Hayatın içindeki yüzlerce farklı dinamikle beraber “el” olanlar önce “dost” ve “düşman” olarak ayrıştırılmaya başlandı insan zihninde. Dost olanla sosyal ilişkiler geliştirilirken, düşman olarak tanımlananla mesafeler hep korunmaya çalışıldı.

Yerçekimsiz ve mekansız hayat

Fakat hayatın ritmi değişti. Kamyonlar, otobüsler derken uçaklar, hızlı trenlerle uzaklar yakın oldu. Televizyonlar, cep telefonları, internet derken yerçekimsiz ve mekansız bir hayat başladı. Daha da önemlisi yalnızca bu ülkede yaşayan yarıya yakın insan doğduğu coğrafyalardan çıkıp başka coğrafyalara göç etti.

Hayatımızda ne gerçek ne göz mesafesi kaldı. Bir anda “el”, “düşman” bildiklerimiz, önyargılarla, eksik bilgilerle tanımladıklarımız, kasabamızda, mahallemizde, sokağımızda, apartmanımızda, okulda, işyerinde yanı başımızda bitiverdiler.

İlişki mesafesi selam mesafesine dönüştü

Sosyal ilişki mesafesi de yok oldu. Artık el olanlar “selam mesafemize” gelmiş ve hatta hanemizin kapısını çalıyorlardı.

Kendimize güvendiğimiz ve muktedirlerin izin verdiği ölçüde onları, aslında birbirimizi tanımaya çalıştık. Ya da önceki söylencelere, muktedirlerin bize öğrettiği ezberlere sadık kalarak, selam mesafesinde olsalar bile onları bizden ayrı tanımlamaya ve ayrı tutmaya devam ettik zihnimizde ve gönül dünyamızda.

Geçen hafta bana mektup yazan bir Kürt kadını, ilkokulda diğer arkadaşlarına kuyruğunun olmadığını göstermek zorunda bırakıldığını yazıyordu. Çevrenizdeki bir Alevi'ye sorun, yanlış, kasıtlı bilgi ve önyargılarla nelere maruz bırakıldığını anlatsın size.

El olan öteki oldu

“Öteki” tanımı işte bu noktada ortaya çıktı. Selam mesafemizde olan ama içimize almak istemediğimiz ve hatta selamlaşmak istemediklerimizi tanımlamak ihtiyacından. Her zaman olduğu gibi hayat öteki kavramını çoğalttı bir yandan. Öteki kavramı hayatı biçimledi öte yandan. Her gün bir başkasını ötekileştirerek devam ediyoruz hayata.

Ötekileştirme yalnızca düşmanlık üretmiyor. Hayatımızı eksiltiyor aynı zamanda da. Yalnızlaşıyoruz. Önce kendimizi güvende hissetmek için “**bizimkilere**” sığıyoruz. Giderek tüm hayat bizimkilerden ibaret hale geliyor. Ve bir gün fark edeceğiz ki masallarımız, bilmecelerimiz, türkülerimiz, yemeklerimiz de eksilmeye başlamış.

Ötekileştirmek yalnızlaşmaktır

Zihnen “biz” tanımının dışına çıkardıklarımız gerçekten hayatlarımızı eksilterek, kendi masallarını, bilmecelerini, türkülerini, yemeklerini de alıp gitmişler. Onlar da azalarak, küçülerek, yalnızlaşarak.

Sonra bir gün fark edeceğiz ki hayatımız “öteki” üzerinden şekillenmeye başlamış. O andan itibaren “biz” içinden ötekiler yaratmaya başlamışız artık. Cinsiyeti farklı olanlar, cinsel tercihi farklı olanlar, yaşı küçük olanlar, doğayı sevenler, hayvanı sevenler. Liste uzayıp gidiyor. Ve bir gün gelecek, göreceğiz ki öteki olarak kendi sol yanımızı, sağ elimizi görmeye başlamışız. O gün soracağız belki kendimize, nerede hata yaptık diye. Umarım bu soruyu sorduğumuz an cevabı da verebileceğiz hemen: Coğrafi mesafe olarak “uzak” yok olurken gönül mesafesinde “uzak” tanımlamaya, “el” gördüklerimizi “öteki” olarak da görmeye başladığımız gün.

(Bu yazı 2 Mart 2011 Tarihinde www.t24.com.tr internet gazetesinde yayınlanmıştır.)

2.6. Ötekine Tahammül

Görüşülen deneklerin yüzde 59,4'ü (“kesinlikle evet” ve “evet” toplamı) “ötekilerin” devletin kaynaklarını haksız yere kullandıklarını düşünmektedir. Bu kanaatte olmayanlar yüzde 24,2 (“kesinlikle hayır” ve “hayır” toplamı) oranındadır.

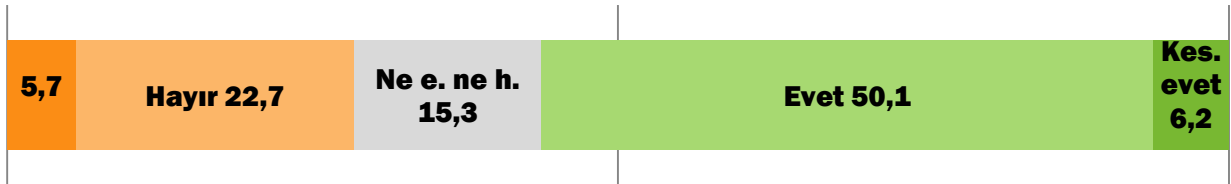
Deneklerin yüzde 56,3'ü mahkemeye düşse ve hakim “ötekisi” olsa bile mahkemenin kararına güveneceğini, yüzde 28,4'ü ise güvenmeyeceğini belirtmektedir.

Deneklerin yüzde 49'u, ötekilerin hak etmedikleri mevkilerde olduğunu düşünürken, yüzde 30,1'i de tersini düşünmektedir.

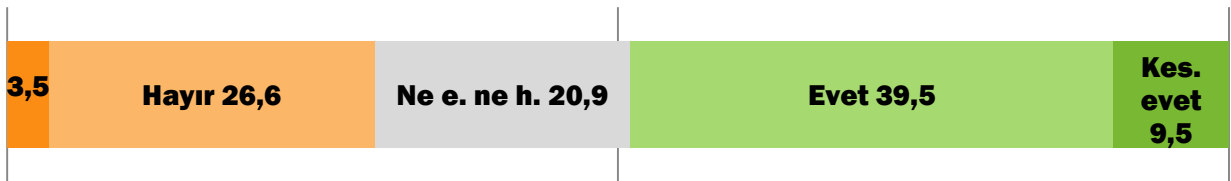
“Ötekilerin” devletin kaynaklarını haksız yere kullandığını düşünüyorum.

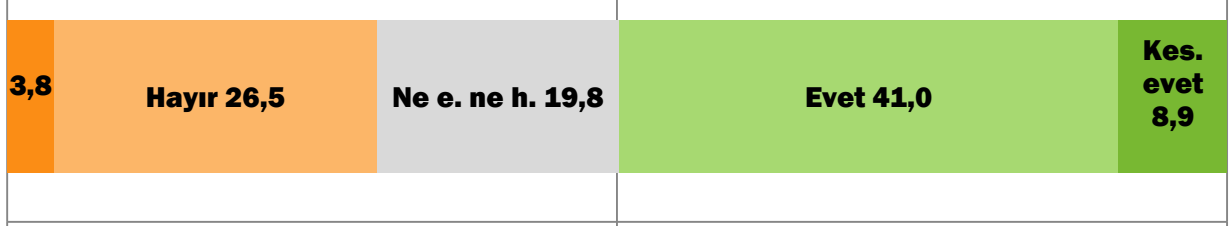
Mahkemeye düşsem, hâkim “benden farklı olan ötekilerden” olsa bile kararına güvenirim.

Türkiye’de “benden farklı olanların, ötekilerin” hak etmedikleri iyi mevkilerde olduğunu düşünüyorum.

“Benden farklı olanların, ötekilerin” ülkenin toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum.

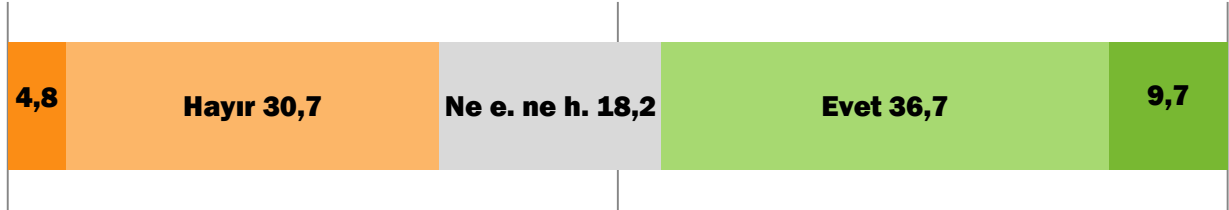
% 0

% 50

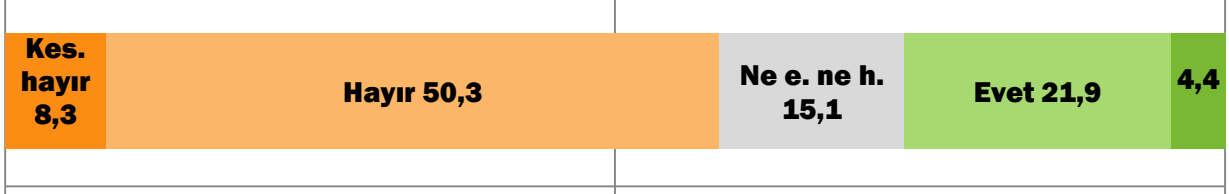
% 100

Oy verdiğim partinin Genel Başkanı “benden farklı olanlardan, ötekilerden” olursa oy vermem.

Çocuğumun öğretmenin “benden farklı olan ötekilerden” olması benim için sorundur.

% 0 % 50 % 100

“Ötekilerin” ülkenin, toplumun huzurunu bozduğu fikrine deneklerin yüzde 49,9’u katılmakta, yüzde 30,3’ü ise katılmamaktadır.

Partisinin Genel Başkanı ötekilerden olsa oyunu değiştireceğini söyleyen deneklerin oranı yüzde 46,4 iken, oyunu değiştirmeyeceğini söyleyenler yüzde 35,5 oranındadır.

Çocuğunun öğretmeni ötekilerden olursa bunu sorun edeceğini ifade eden denekler yüzde 26,3 oranındayken, “sorun etmem” diyenler yüzde 58,6’dır.

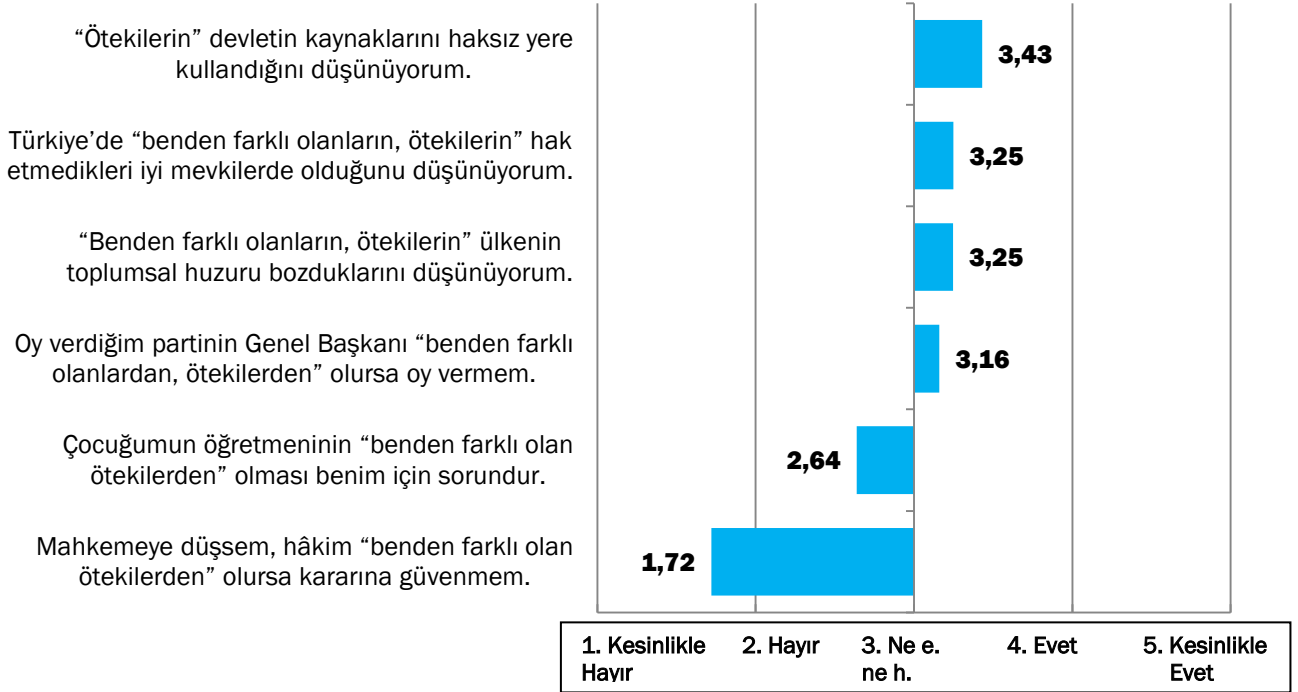
Görüldüğü gibi “ötekiyle ilişki ya da karşılaşma” hallerine göre farklı tepkiler gelişmektedir. Cevap ortalamalarının yer aldığı aşağıdaki grafikte görüldüğü gibi, toplumun en tahammülsüz olduğu konu “ötekilerin devletin kaynaklarını haksız yere kullanıyor olmalarıdır”.

Benzer şekilde ikinci ve üçüncü sırada gelen konular da kamusal alana dair durumlardır. Ötekilerin hak etmedikleri mevkilerde oldukları ve toplumsal huzur bozdukları fikirleri ikinci ve üçüncü sırada gelmektedir.

İlginç biçimde en sonda yer alan ve yüksek tahammül ifade eden üç durum ise özel hayata dair alanlardır. “Mahkemeye düşse...” şeklindeki soru yukarıdaki grafikte görüldüğü anket tekniğinden kaynaklanan nedenlerle gibi olumlu vurguyla sorulmuştu. Bu nedenle aşağıdaki grafikteki vurgu olumsuzla çevrilmiş ve cevaplar da ters çevrilmiştir.

Ötekine tahammül ortalamaları

Bu soruların tümünü kullanarak ortalama bir "tahammülsüzlük boyutu puanı" hesaplamak mümkündür. Bu ortalama tahammülsüzlük puanı üzerinden bakıldığında:

- Yaş, cinsiyet, gelir, iş gibi temel demografik gruplara göre puanda özel bir farklılaşma görülmemektedir.
- Hatta eğitim seviyesine göre de farklılık gözlenmemektedir.
- Türk veya Kürt, Sünni veya Alevi olmak da ötekine karşı tahammülü değiştirmemektedir.

Değişiklik gözlenenler:

- Kır/kent/metropol gibi yaşanan yerde, metropoldekiler lehine bir miktar iyileşme, yani tahammül seviyesinde bir miktar artış görülmektedir.
- Benzer şekilde dindarlık seviyesi arttıkça bir miktar tahammül eşiği de artmaktadır.

Siyasi tercihlere göre pek kayda değer farklılık gözlenmemektedir. MHP en yüksek olma üzere ve hemen arkasından da BDP seçmenleri en yüksek tahammülsüzlük puanına sahip seçmen gruplarıdır.

Elbette bariz farklılık "ötekisi olarak kimi tanımladığı" duruma göre gözlenmekte, "ötekim yok" cevabı verenler bir ölçüde tahammül eşikleri de en olumlu olan kümedir. Siyasi öteki tanımı yapanlar ise en tahammülsüz kümedir.

Tahammülsüzlük boyutu ortalamaları

Demografik gruplara ve kültürel kimliklere göre tahammülsüzlük derecesi özel bir değişiklik göstermemekle beraber cevap örgülerinde ilginç ilişkilerin olduğu da görülmektedir.

“Ötekilerin” devletin kaynaklarını haksız yere kullandığını düşünenler aynı zamanda kendi özel hayatında da ötekilerle ilişkisi en zayıf olanlardır. Örneğin “Ötekiler devletin kaynaklarını haksız yere kullanıyor” diyenlerin:

- ✓ Yalnızca yüzde 25’i “ötekilerden olan” komşusuyla muhabbeti vardır.
- ✓ Yalnızca yüzde 28’inin okulda, işyerinde ötekilerden bir arkadaşı vardır.
- ✓ Yalnızca yüzde 33’ü ötekilerden birisinin tezgahından, dükkanından alışveriş etmektedir.

“Oy verdiğim partinin Genel Başkanı ötekilerden olursa oy değiştiririm, oy vermem” diyenlerin

- ✓ Yüzde 63’ü aynı zamanda ötekilerle iş ortaklığı yapmam diyenlerdir.
- ✓ Yüzde 61’i aynı zamanda oğlunun/kızının ötekilerden birisiyle evliliğine de karşı çıkanlardır.
- ✓ Yüzde 47’si aynı zamanda evini ötekilerden birisine kiraya da vermem diyenlerdir.

“Ötekilerin ülkenin, toplumun huzurunu bozduğunu” düşünenler, aynı zamanda, ötekilerle iş ortaklığı yapmam da (yüzde 64’ü), kızımı/oğlumu evlendirmem de (yüzde 64’ü), evimi kiraya vermem de (yüzde 55’i) diyenlerdir.

Benzer biçimde “ötekilerin hak etmedikleri mevkilerde bulduklarını” düşünenler, aynı zamanda, ötekilerle iş ortaklığı yapmam da (yüzde 57’si) kızımı/oğlumu evlendirmem de (yüzde 53’ü), evimi kiraya vermem de (yüzde 47’si) demektedir.

“Çocuğumun öğretmeninin ötekilerden olması benim için sorun değildir” diyenler, aynı zamanda, ötekilerden komşusuyla muhabbeti olanlar (yüzde 53’ü), okulda, işyerinde ötekilerden arkadaşı olanlar (yüzde 59’u) ve ötekilerin dükkanından alışveriş edenlerdir de (yüzde 50’si). Buna karşılık öğretmenin ötekilerden olmasını sorun edenler ötekilerle ister komşuyla muhabbet (yalnızca yüzde 20’si) ister işyerinde arkadaşlık (yüzde 18’i) isterse de dükkanından alışveriş (yüzde 24’ü) olsun en düşük oranda yapanlardır.

Kısaca söylemek gerekirse, araştırmanın tüm bulguları ötekine karşı en tahammülsüz olanların gerçekten de aynı zamanda ötekiyle gündelik hayatta ilişkisi en zayıf olanlar olduğunu göstermektedir.

2.7. Ötekilerden Rahatsızlık

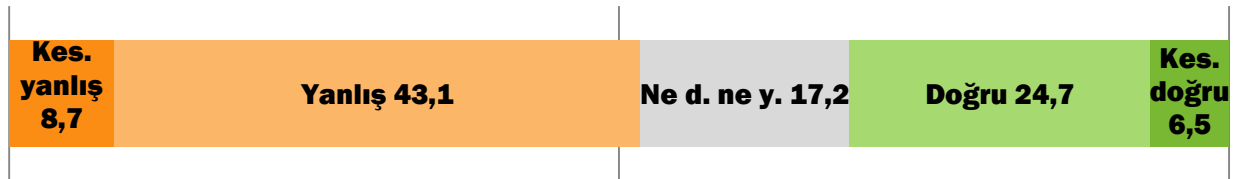
“Kendi kimliğimden, bizden olanların ötekilerden daha zeki ve yetenekli olduğunu düşünüyorum” cümlesine deneklerin yüzde 51,8’i karşı çıkarken (“kesinlikle hayır” ve “hayır” toplamı), yüzde 31,2’si de onaylamaktadır.

“Ötekilerin sayıca bizden daha fazla olduğunu düşünüyorum ve bu beni rahatsız ediyor” cümlesine yüzde 69,6’sı doğru bulmazken, yüzde 19,1’i de doğrulamaktadır.

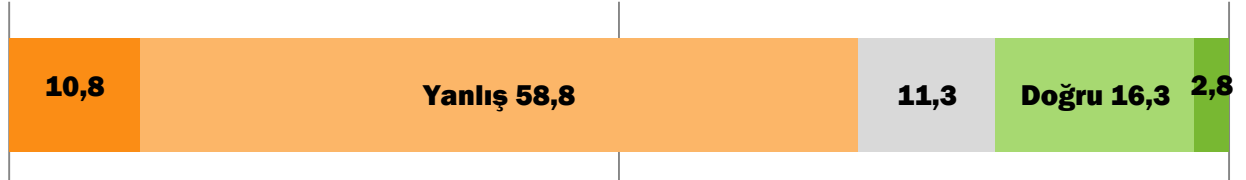
“Sürekli alışveriş yaptığım dükkanlarda ötekilerden birisini görmek beni rahatsız eder” cümlesine yüzde 70,6 oranındaki denek karşı çıkarken, yüzde 17,2 oranındaki denek de onaylamaktadır.

“Ötekilerin hayat tarzımı değiştirecek güce sahip olduğunu düşünüyorum” cümlesine ise yüzde 76,4 oranındaki denek karşı çıkmakta, yüzde 14,6 oranındaki denek onaylamaktadır.

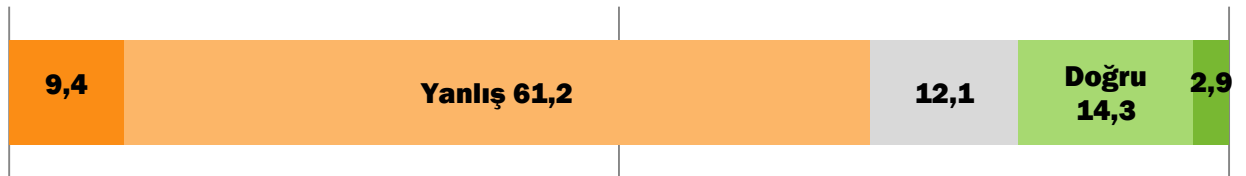
Kendi kimliğimden, bizden olanların “ötekilerden” daha zeki ve yetenekli olduğunu düşünüyorum.

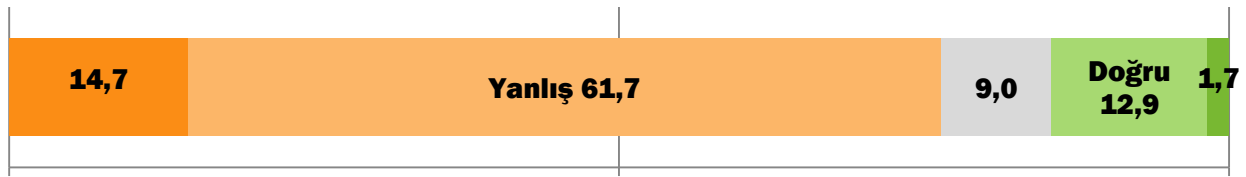
“Ötekilerin” sayıca “biz”den daha fazla olduğunu düşünüyorum ve bu beni rahatsız ediyor.

Sürekli alışveriş yaptığım dükkanlarda “benden farklı olan, ötekilerden” birisini görmek beni rahatsız eder.

“Ötekilerin” hayat tarzımı değiştirecek güce sahip olduğunu düşünüyorum.

% 0

% 50

% 100

Bu dört soru göstermektedir ki toplumun genelinin gözünde “öteki”, büyüklüğüyle, gücüyle korkulan” değil, varlığından “rahatsız olunandır”, kendinden “ayrı ve farklı düşünülendir”.

Nitekim aynı soruların cevaplarına öteki tanımlarına göre bakıldığında “ötekilerin sayıca fazla olduğuna” ya da “ötekilerin hayat tarzını değiştirecek güçte olduğuna” dair algılar öteki tanımına, görüşülen kişilerin öteki olarak kimlerin tanımladığına ve tanımlayıp tanımlamadığına göre kayda değer farklılık göstermediği görülmektedir.

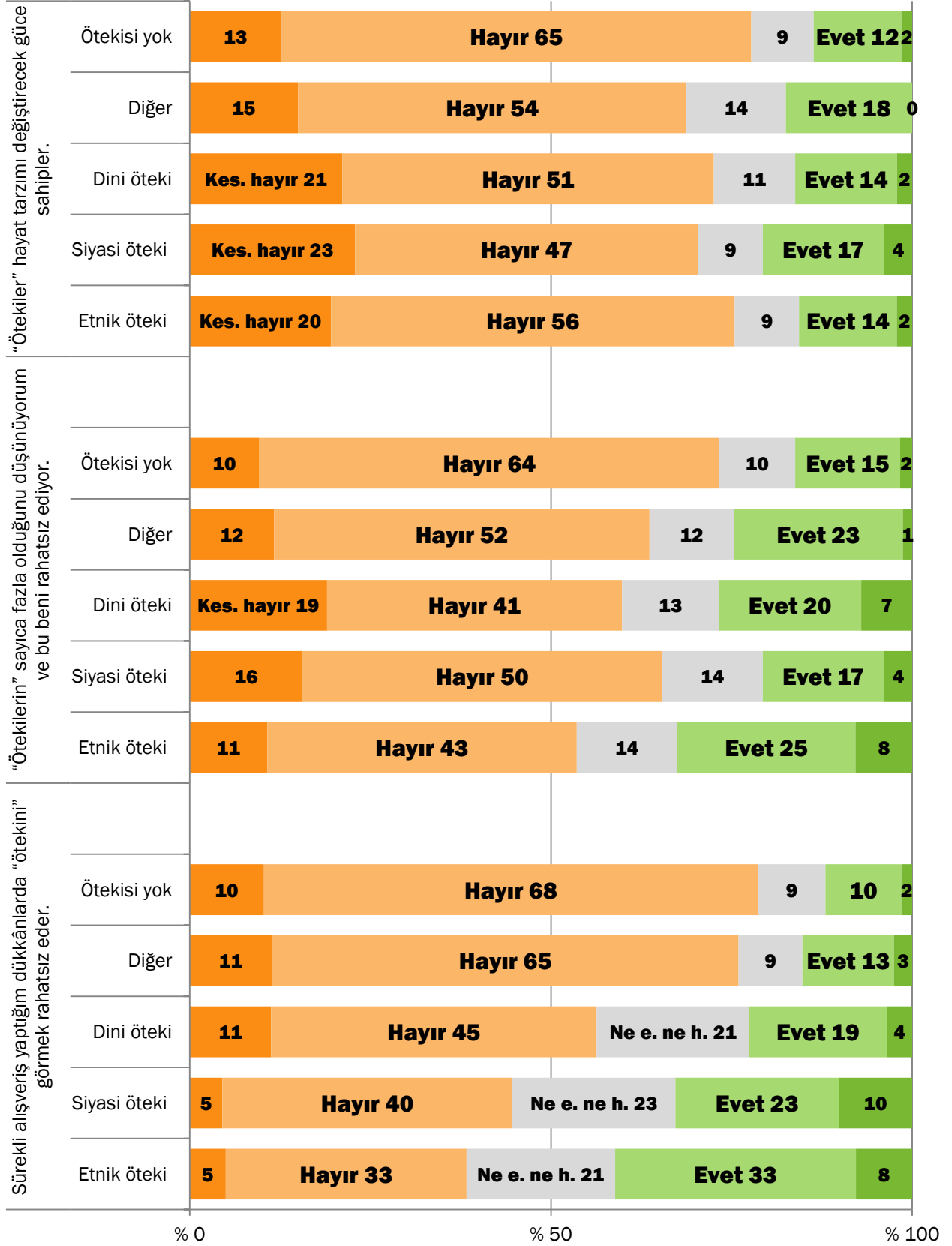
Fakat “ötekilerden duyulan rahatsızlık” “öteki tanımına” göre de bariz biçimde değişmektedir. Ötekini bir etnik kimlik üzerinden (yani Kürtler olarak) tanımlayanların yüzde 41’i alışveriş yaptığı dükkanlarda ötekiyle karşılaşmaktan rahatsız olurken, bu duygu hali ötekisini bir siyasi kimlik olarak tanımlayanlarda yüzde 33, bir dini kimlik olarak tanımlayanlarda yüzde 23 oranındadır.

Rahatsızlık boyutunda da bu araştırmanın diğer detaylarında olduğu gibi temel demografilere göre özel farklar gözlenmemektedir.

Dindarlar ve sofular diğer dindarlık kümelerine kıyasla, Kürtler Türklere kıyasla, Sünniler Alevilere kıyasla ve üniversite eğitilmişler daha düşük eğitimlilere kıyasla, BDP’liler ve Ak Parti’liler diğer partililere kıyasla daha düşük oranda rahatsız hissetmektedir. Fakat bu farklar çok da kayda değer değildir.

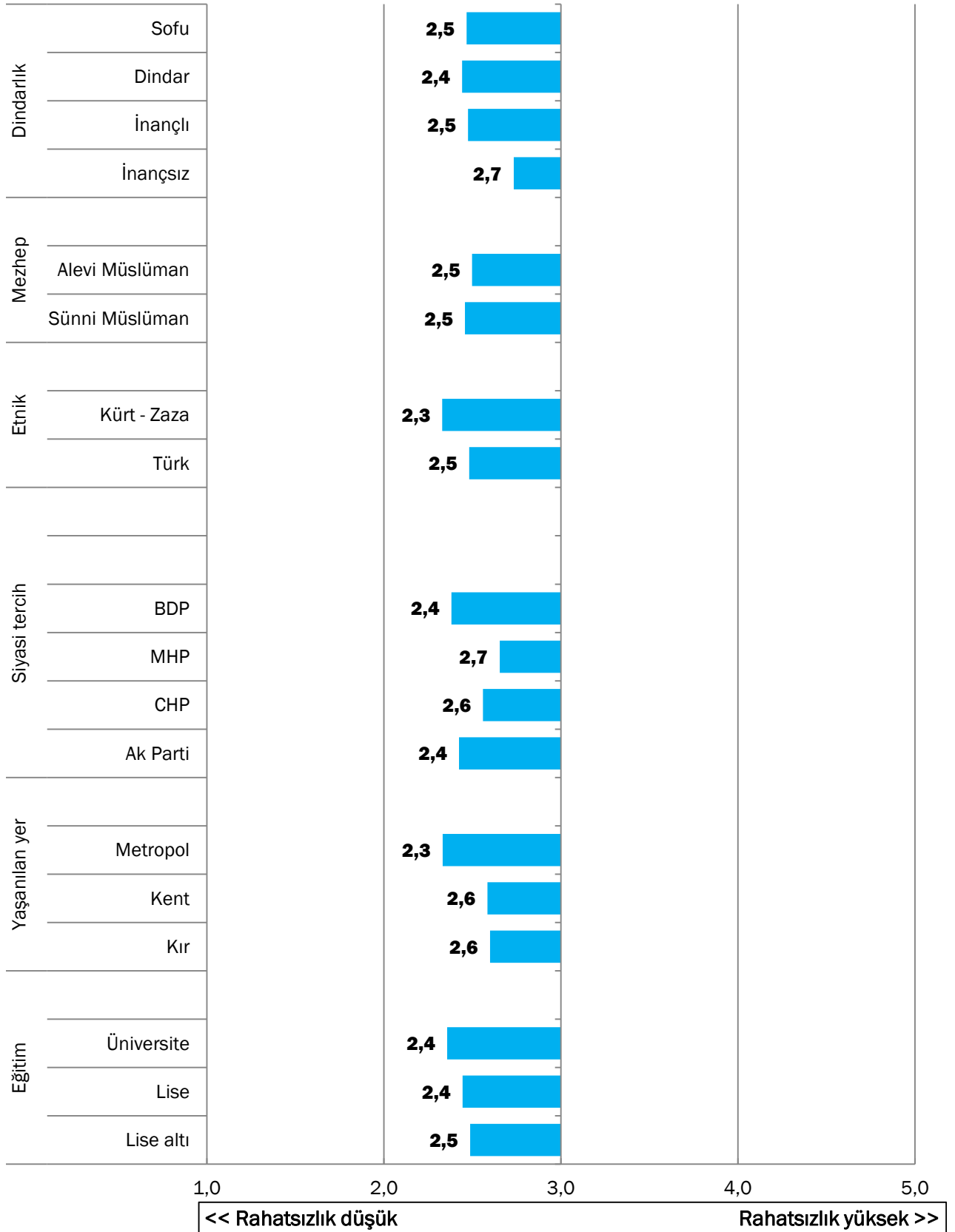

Öteki tanımına göre ötekinden rahatsızlık

Rahatsızlık boyutu ortalamaları

Fakat bazı soruların cevapları arasındaki ilişkilerde ilginç bulgular vardır. Özellikle alışveriş mekanlarında ötekiyle karşılaşmaktan rahatsız olanlar aynı zamanda gündelik hayatta ötekiyle teması da en az seviyede olanlardır.

- ✓ “Öteki olan komşusuyla” muhabbeti hiç olmayanların yüzde 48’i aynı zamanda alışveriş mekanlarında ötekiyle karşılaşmaktan da rahatsızdır. Yüzde 31’i ise ötekilerin sayıca bile fazla olduğunu düşünerek rahatsızdır.
- ✓ Okulda, işyerinde ötekiyle arkadaşlık etmeyenlerin yüzde 43’ü aynı zamanda alışveriş mekanlarında ötekiyle karşılaşmaktan da rahatsızdır. Yüzde 32’si ise ötekilerin sayıca bile fazla olduğunu düşünerek rahatsızdır.
- ✓ Aynı tezgahtan, dükkandan alışveriş etmeyenlerin yüzde 50’si aynı mekanlarda ötekisini görmekten bile rahatsızdır.
- ✓ Oy verdiği partinin Genel Başkanı ötekilerden olursa oy vermeyecek olanların yüzde 32’si,
- ✓ Ötekilerin ülkenin ve toplumun huzurunu bozduğunu düşünenlerin yüzde 42’si,
- ✓ Ötekilerin hak etmedikleri mevkilerde olduklarını düşünenlerin yüzde 34’ü,
- ✓ Çocuğunun öğretmeni olarak bile “ötekilerden” rahatsız olanların yüzde 59’u,
- ✓ “Ötekiyle iş ortaklığı kurmam” diyenlerin yüzde 43’ü ötekilerle alışveriş mekanlarında karşılaşmaktan da rahatsızdırlar.

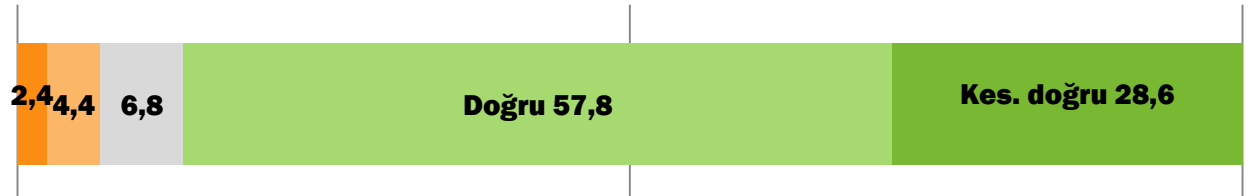

2.8. Milliyetçilik

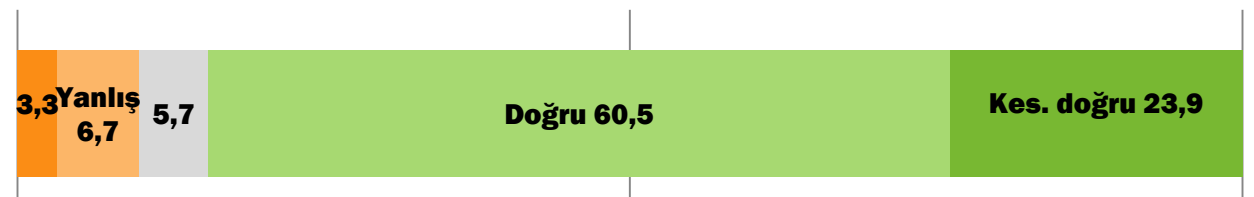
Milliyetçilik boyutuna dair dört sorunun cevaplarını şöyle özetlemek mümkün:

- ✓ Toplumun yüzde 86,4'ü “evlerin balkonlarında Türk bayraklarının asıldığını görünce mutlu olmaktadır.
- ✓ Toplumun yüzde 84,4'ü “herkes önce TC vatandaşı olduğunu kabul etmeli, etnik kökenini/dini inancını/siyasi kimliğini veya farklılıklarını öne çıkarmaktan vazgeçmeli” demektedir.
- ✓ Toplumun yüzde 67,3'ü “Türk milletinin her konuda diğer milletlerden üstün olduğuna” inanmaktadır.
- ✓ Toplumun yüzde 61,4'ü “oğlu askerdeyken şehit olsa vatan sağ olsun” diyeceğini söylemektedir. Bu duygu halinde olmayanlar ise yüzde 26,5 oranındadır.

Evlerin balkonlarında Türk bayraklarının asıldığını görünce mutlu oluyorum.

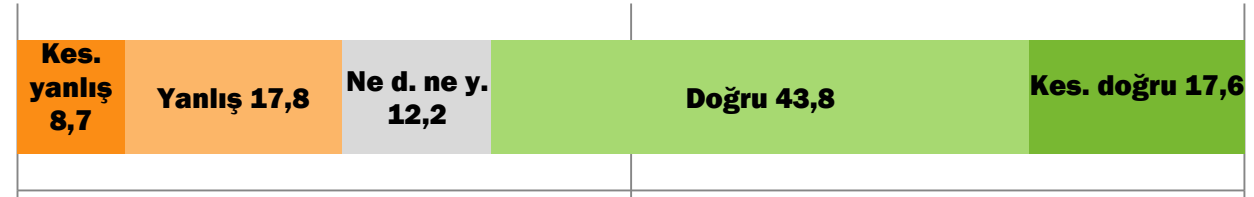
Herkes önce TC vatandaşı olduğunu kabul etmeli, etnik kökenini/dini inancını/siyasi kimliğini veya farklılıklarını öne çıkarmaktan vazgeçmelidir.

Türk milletinin her konuda diğer milletlerden üstün olduğuna inanıyorum.

Oğlum olsa ve askerdeyken şehit olsa yine de “vatan sağ olsun” derim.

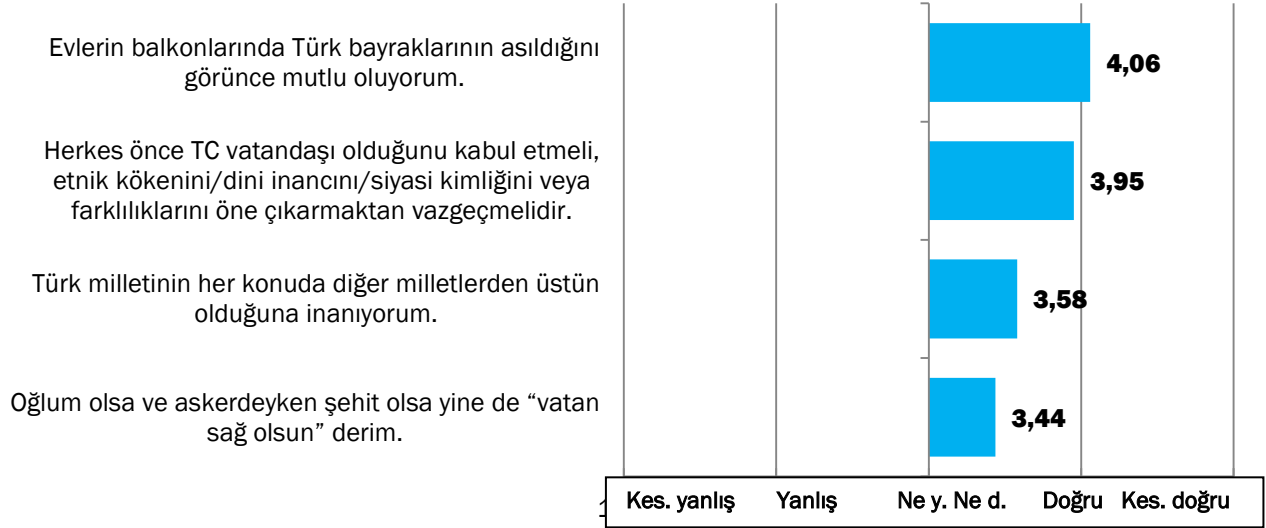
% 0

% 50

% 100

Milliyetçilik boyutu ortalamaları

Siyaset zemininde milliyetçilik çok konuşulan ve tartışılan bir alan olduğu için siyasi parti yandaşlarına göre bu dört soruya verilen cevaplara yakından bakmakta yarar var.

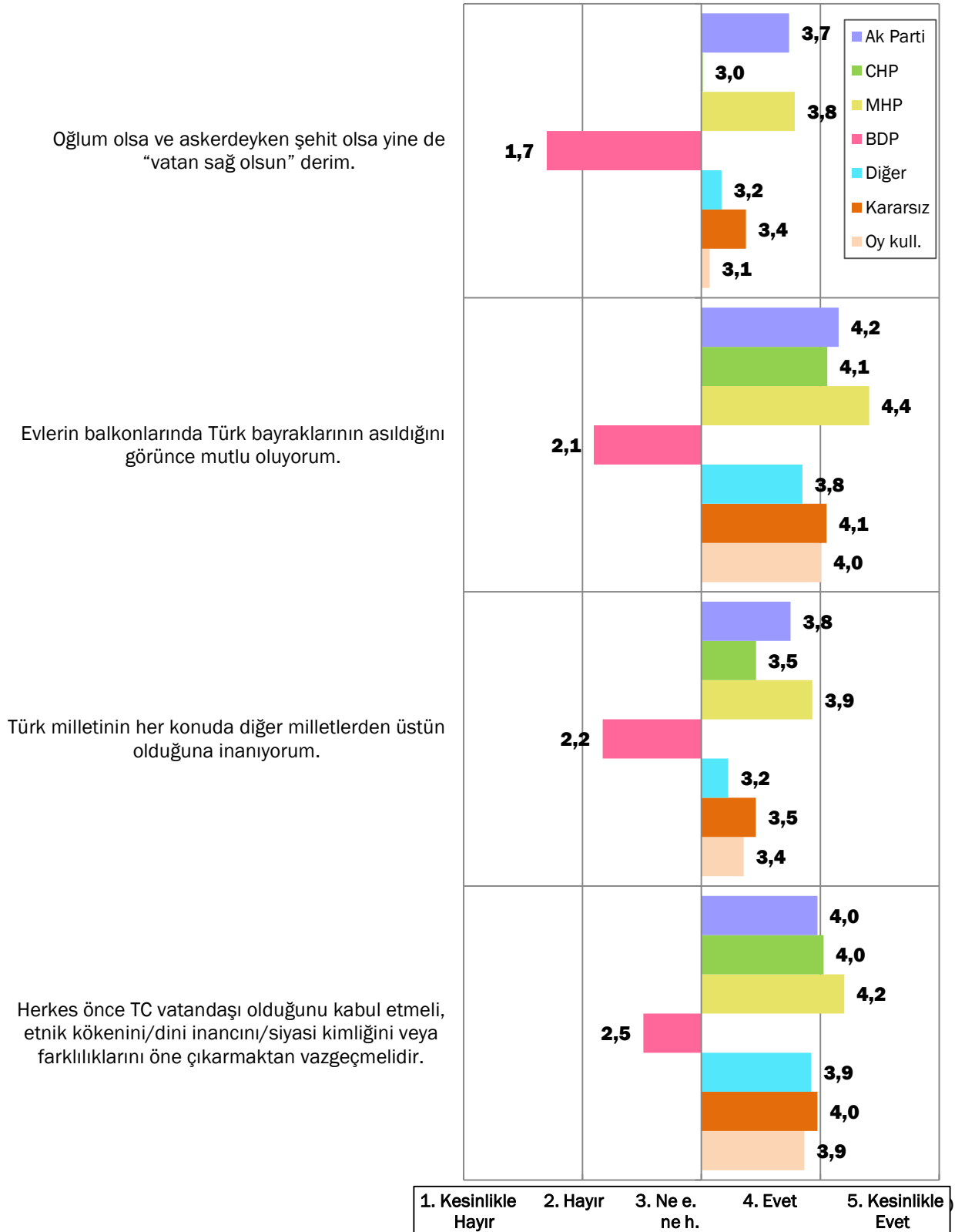
BDP seçmenlerinin yüzde 94'ü Kürt seçmen olduğuna göre Türk milliyetçiliğine dair sorularda farklı tutum almaları beklenir. Nitekim ortalamalar da bunu göstermektedir.

Türk milletinin diğer milletlerden üstün olduğu ve herkesin farklı kimliğini öne çıkarmaktan vazgeçmesi meselesinde partiler arasında ton farkı olsa da temel de bir farklılık yoktur. MHP seçmeni biraz öne çıksa da Ak Parti ve CHP seçmenleri de neredeyse MHP'liler kadar milliyetçi görüntü vermektedir.

Farklılık oğlunun şehit olması durumundaki ruh halinde biraz görülmekte, CHP seçmeni diğerlerinden bu konuda ayrılmaktadır.

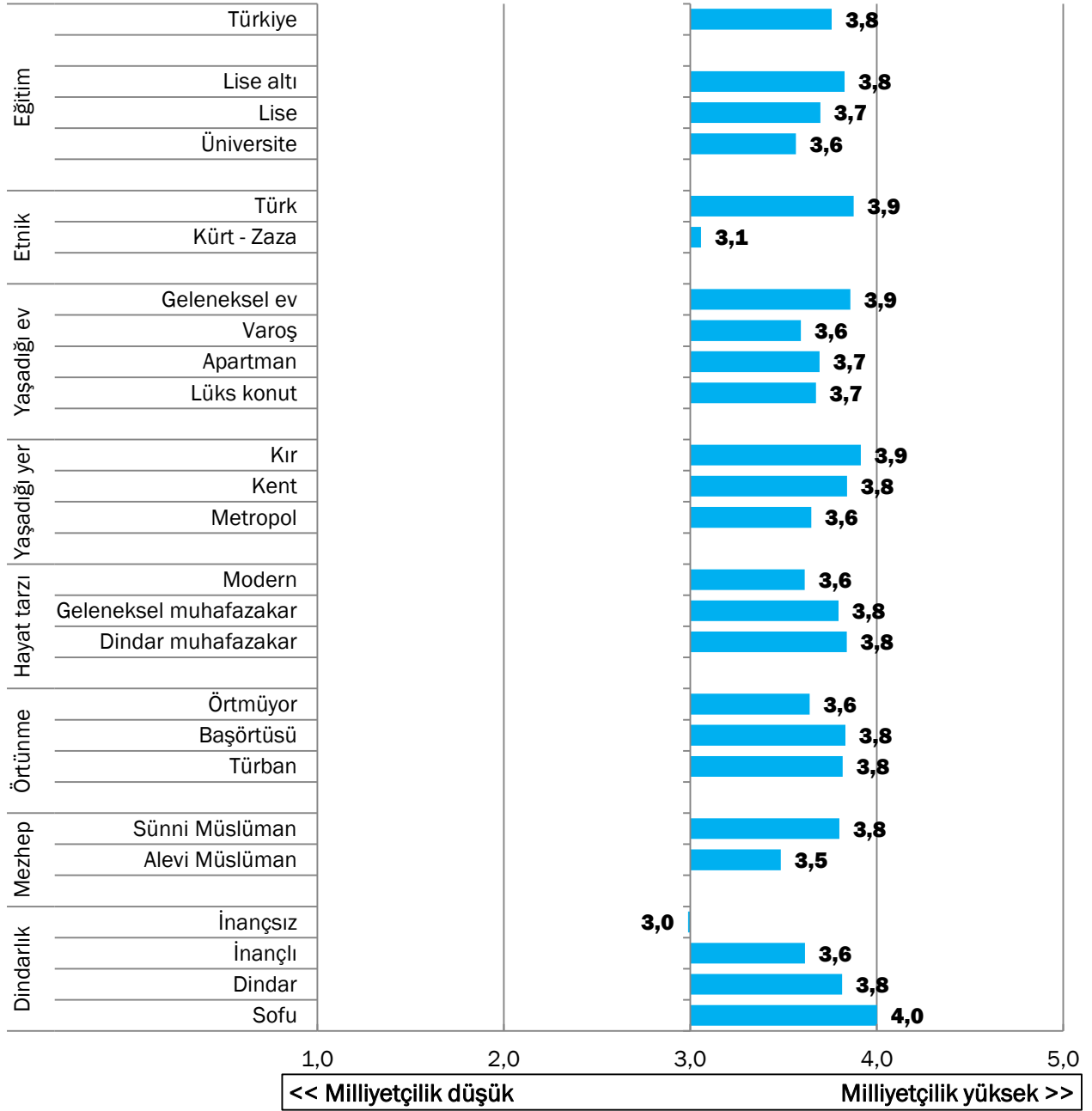

Partilere göre milliyetçilik soruları

Milliyetçilik boyutu ortalamaları

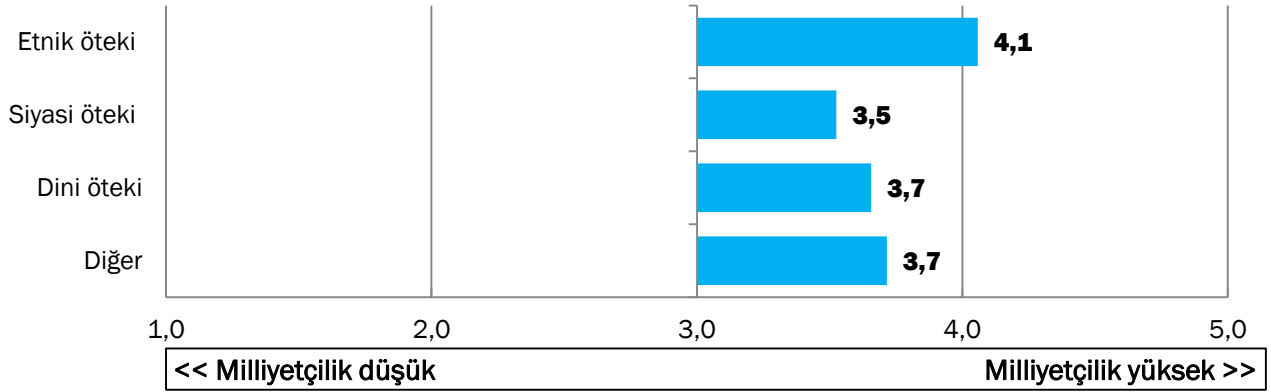
Demografik ve kültürel gruplamalara göre bakıldığında ise şu bulgular dikkat çekicidir:

- ✓ Eğitimle beraber milliyetçilik duygusu bir miktar azalmaktadır.
- ✓ Geleneksel evlerde, kırdaki yaşayanlarda ve geleneksel muhafazakar hayat tarzı gruplarında milliyetçilik bir miktar daha yüksektir. Bu zemin aynı zamanda MHP'nin dayandığı oy tabanıdır.
- ✓ Kırlardan metropollere doğru gidildikçe milliyetçilik azalmaktadır.
- ✓ Sünniler Alevilere göre daha milliyetçidir.
- ✓ Dindarlık seviyesi yükseldikçe, milliyetçilik de yükselmektedir.

Ötekini kim olarak tanımladıklarına göre bakıldığında ise, milliyetçiliğin en yüksek olduğu grubun aynı zamanda ötekini bir etnik kimlik üzerinden tanımlayanlar olduğu görülmektedir.

"Öteki" tanımına göre milliyetçilik boyutu ortalamaları

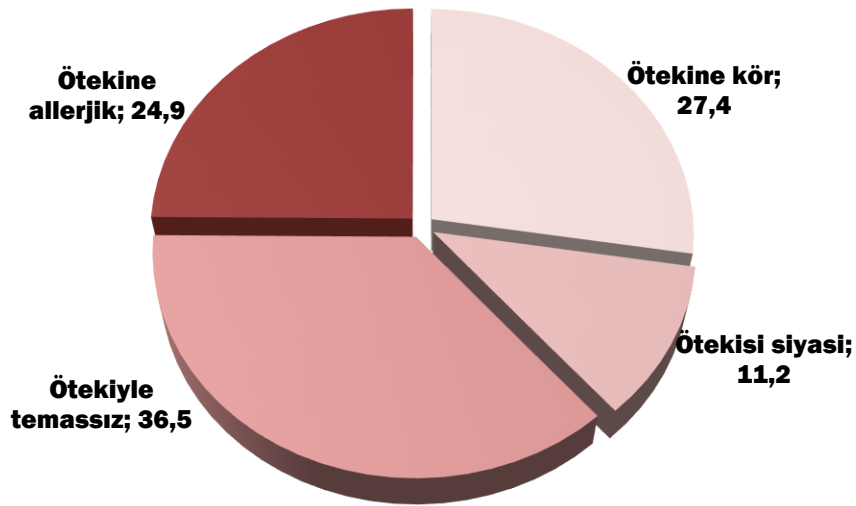

2.9. Öteki Kümeleri

Buraya dek “ötekine” dair soruları, soru grupları bazında analiz ettik. Bir yandan da tek tek bireylerin cevapları dikkate alınmakla beraber “aslında toplumda var olan kaç tür davranış kalıbından ya da kümeden söz ediyoruz” sorusu geçerli.

Araştırmada kullanılan sorulara verilen cevaplar üzerinden “kümeleme analizi” (*clustering analysis*) yapıldığında bilgisayar dört kümeyi otomatik olarak tanımlamaktadır. Yani görüşülen denekler, yalnızca ötekine dair 26 soruya verdikleri cevaplar bakımından topluca değerlendirildiğinde dört farklı grup denek olduğu görülmektedir.

Ötekine bakışa dair toplumsal kümeler

Bu dört farklı ötekine bakışa dair toplumsal kümeler, anlatım kolaylığı da dikkate alınarak KONDA tarafından “ötekine kör” (yüzde 27,4), “ötekisi siyasi” (yüzde 11,2), “ötekiyle temassız” (yüzde 36,5) ve “ötekine alerjik” olarak isimlendirilmiştir.

2.9.1. “Ötekine kör” kümesinin tanımı

Bu kümedekilerin yüzde 90'ının ötekisi yoktur ki bu, ötekisi en düşük olan küme demektir.

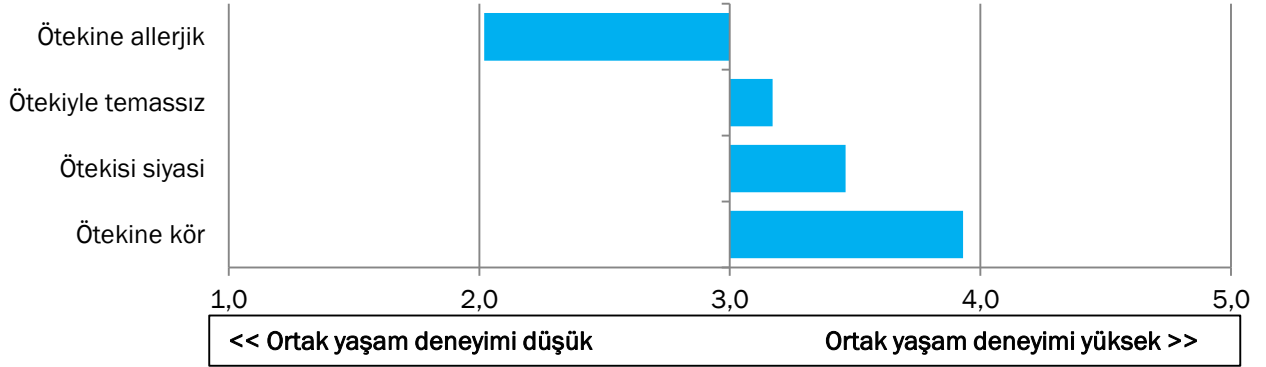
Bu kümenin yaş, eğitim, iş, gelir, etnik köken, din/mezhep, örtünme, dindarlık gibi hemen tüm temel demografik göstergeleri ülke ortalamasına paraleldir.

Farklılıkları daha çok metropollerde yaşamaları, bir başka deyişle ötekiyle temasları en yüksek olan küme oluşlarıdır. Bu kümenin diğerlerinden ayrıştığı ilk siyasi bulgu, asla oy vermeyeceği bir partinin en düşük oranda olması. Bu kümedekilerin yüzde 53'nün “asla oy vermeyeceğim” dediği parti yoktur.

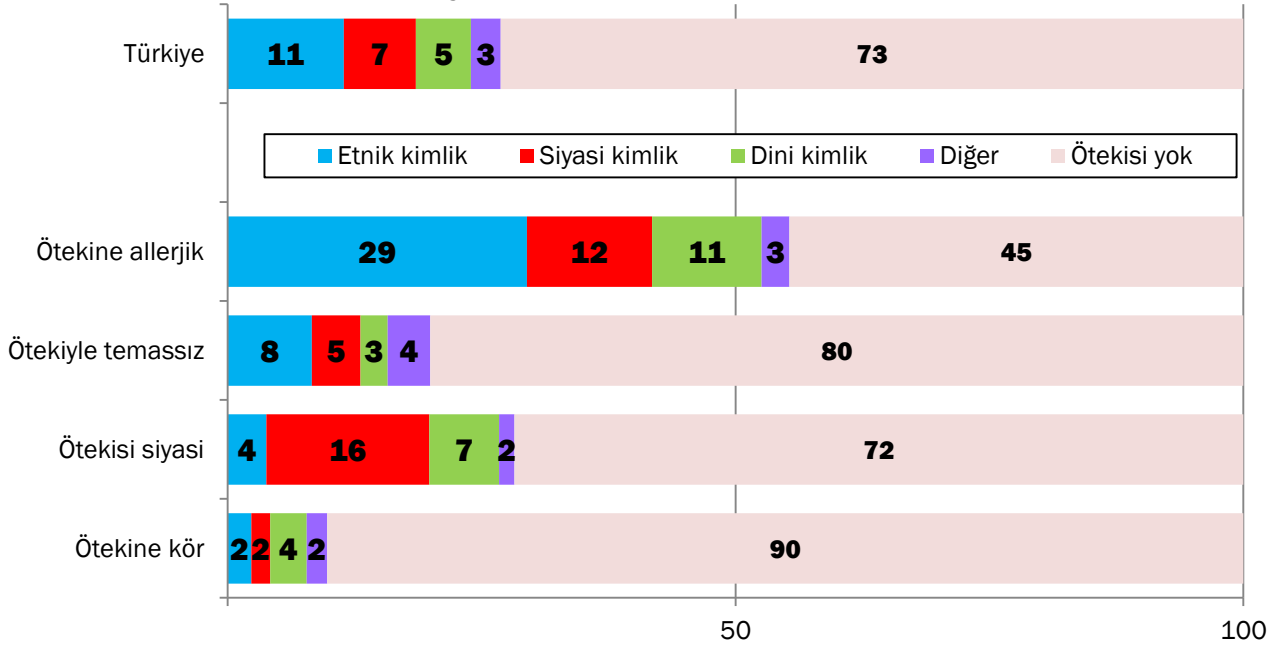

Nitekim bu “ötekine kör” kümeyi diğerlerinden ayıran üçüncü önemli gösterge, “temas / ortak yaşam faktörü” ortalamasına bakıldığında ötekilerle en fazla teması olmasıdır.

Temas / Ortak yaşam deneyimi faktörü

Ötekine bakış kümelerine göre "öteki" tanımları

2.9.2. “Ötekisi siyasi” kümesinin tanımı

Bu kümenin ayırt edici özelliklerinden birisi, öteki olarak tanımlananların ağırlıklı olarak bir siyasi tanım üzerinden oluşudur. Bu kümenin insanların yüzde 16’sı için öteki, ağırlıklı olarak siyasi bir kimlik olarak tanımlanmaktadır.

Bu küme demografik özellikleriyle de diğerlerinden ayrılmaktadır. Kümenin üçte ikisi erkektir, ülke ortalamasına göre daha gençtir, daha eğitilidir (ülkede yüzde 11

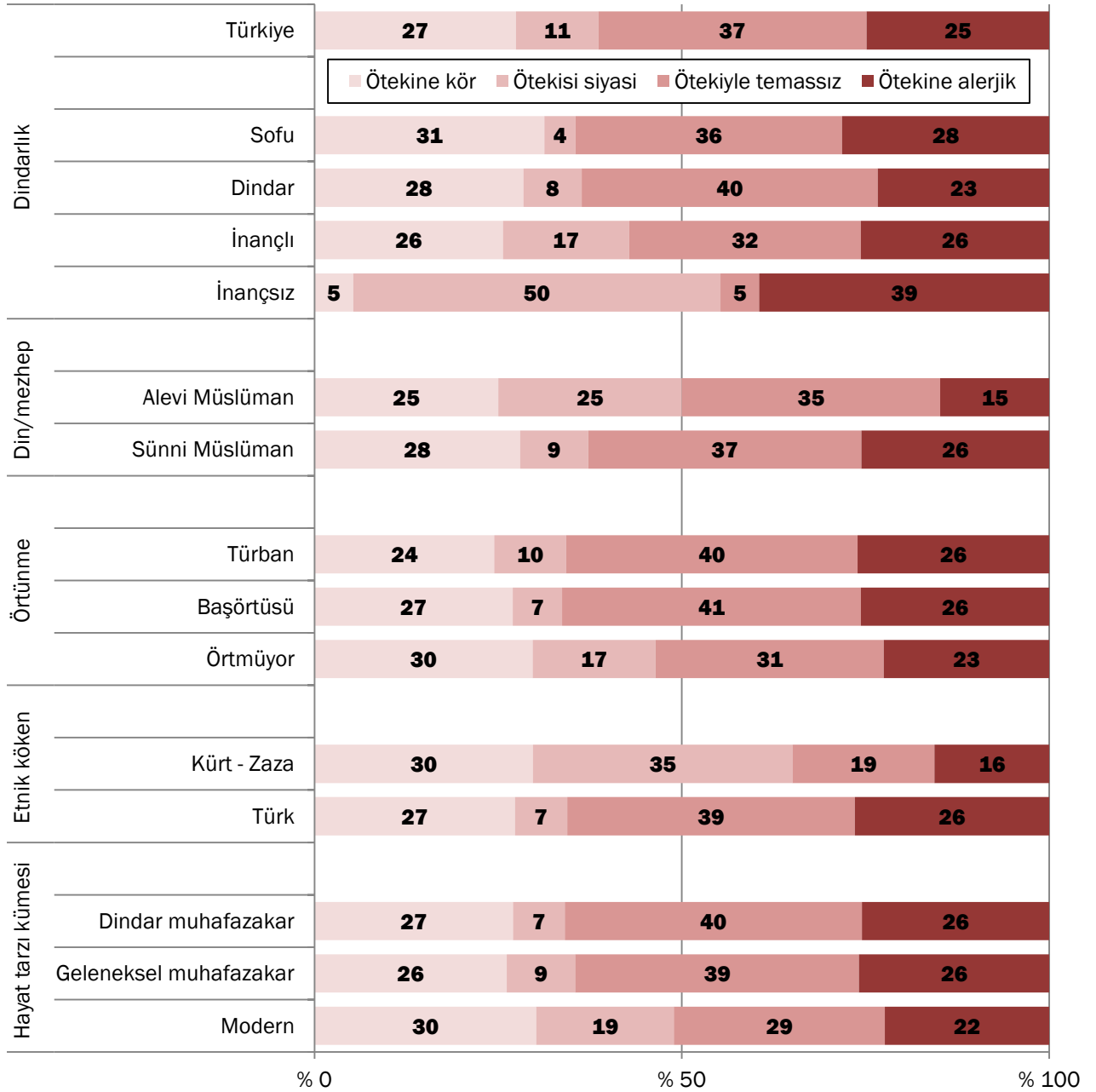

olan üniversite eğitilmişler bu kümede yüzde 24 oranındadır), ağırlığı başı açık ve modern hayat tarzından insanlardır.

Bu küme CHP'nin en yüksek oranda oy aldığı, asla oy verilemeyecek parti olarak Ak Parti'nin diğerlerine kıyasla oldukça yüksek oranda söylendiği kümedir.

Bu kümede Kürtler Türklere, Aleviler de Sünnilere kıyasla daha yüksek oranda yer almaktadır. Yani Kürtler, Aleviler, türbanlılar ve inançsızlar arasında öteki tanımları daha çok siyasi bir tanım üzerinden yapılmaktadır.

Demografik kümelerde ötekine bakış kümeleri

2.9.3. “Ötekisiyle temassız” kümesinin tanımı

Hemen her demografik farklılığı ülke ortalamaları dolayındaki bu kümedekileri diğerlerinden ayıran en önemli gösterge diğerleriyle, ötekilerle fiziki teması en düşük küme oluşlarıdır.

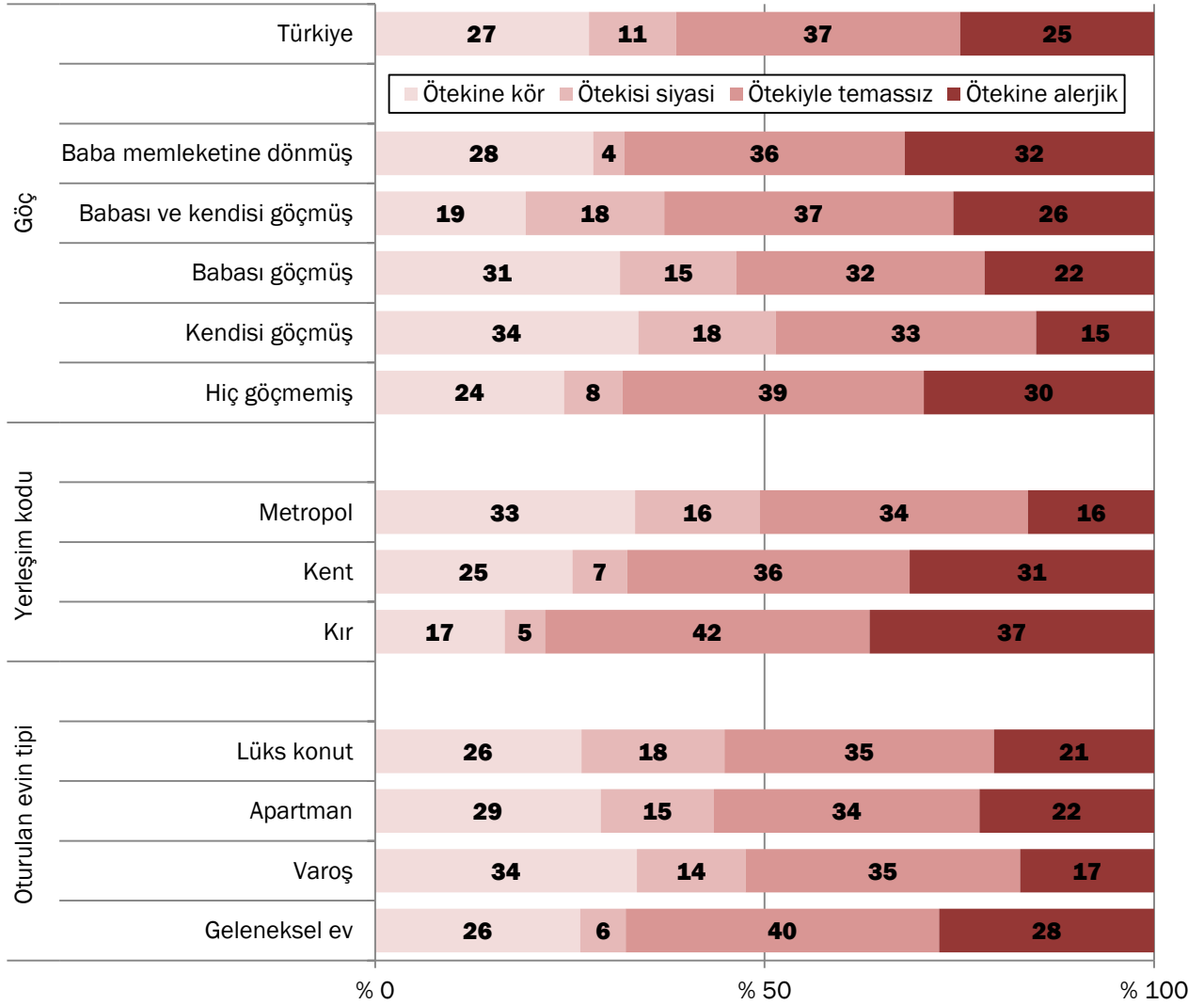
Bu kümenin insanları için öteki hakkındaki bilgileri daha çok medyaya ve ötekileri tanımamaya bağlıdır.

Nitekim yaşadıkları yere, evlerine ve göç durumlarına bakıldığında da bu durum netleşmektedir:

- ✓ Hiç göçmemiş ya da bölgesi dışına çıkmamışlar içinde “ötekisiyle temassız” olanlar daha yüksek orandadır.
- ✓ Kırlarda yaşayanlarda da bu küme kent ve metropollerde yaşayanlara kıyasla daha yüksek orandadır.
- ✓ Geleneksel evlerde yaşayanlarda da diğer ev türlerinde yaşayanlara kıyasla bu küme daha yüksek orandadır.

Yerleşim ve göçe göre ötekine bakış kümeleri

2.9.4. “Ötekilere alerjik” kümesinin tanımları

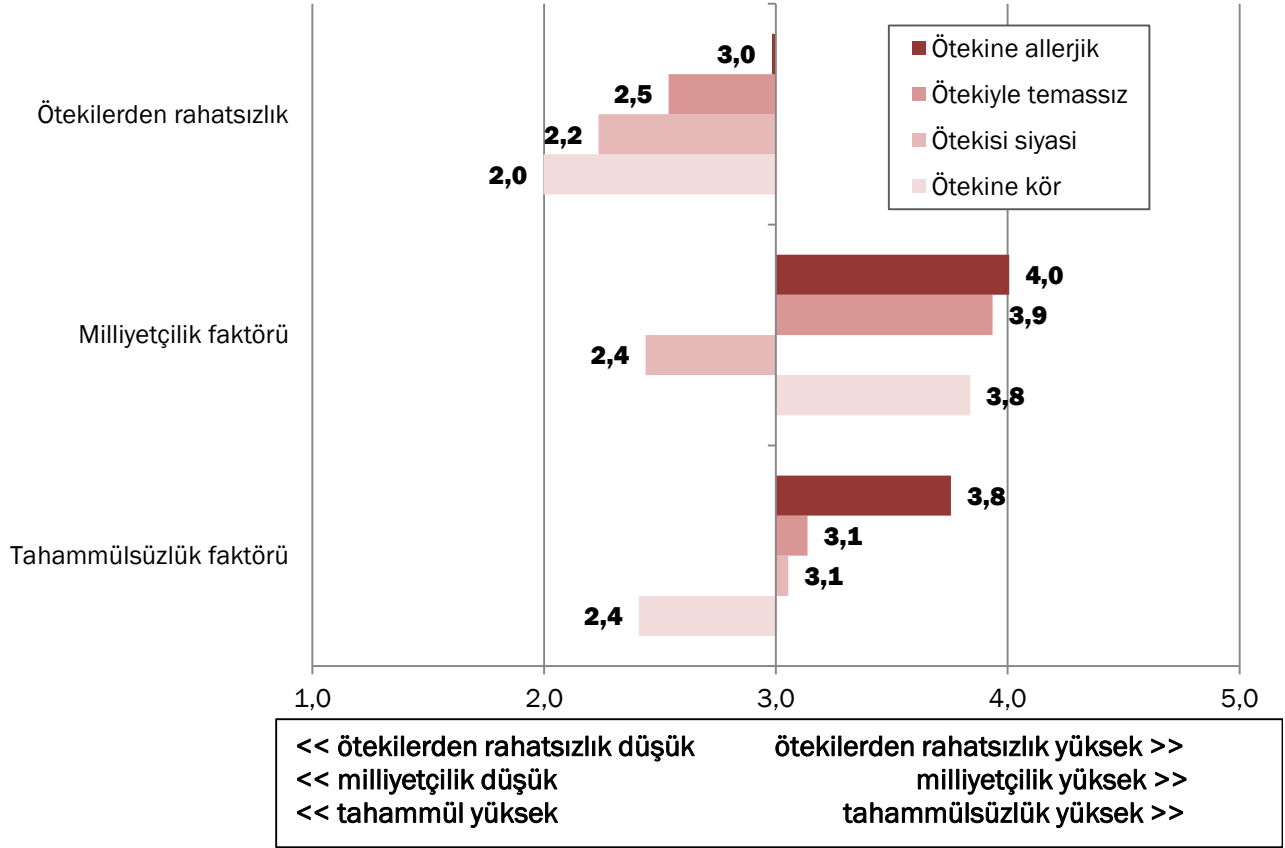
Bu kümenin insanları diğer kümelere kıyasla bariz biçimde ötekilere karşı en sert tutumları gösteren, milliyetçilik ekseninde en milliyetçi olan küme olarak dikkati çekmektedir.

En yüksek oranda öteki tanımı bu kümede yapılmakta, yarıdan fazlası bir öteki adı söylemektedir.

MHP en yüksek oy oranına bu kümede ulaşmakta, asla oy verilemeyecek parti olarak BDP'nin adı en yüksek oranda bu kümede söylenmektedir. Bu kümedekilerin yüzde 40'ı Ak Partili, yüzde 18'i MHP'li, yüzde 16'sı CHP'li, yüzde 20'si kararsız olan ve oy kullanmayacağını söyleyenlerdir. Yani “ötekilere alerjik” olanlar yalnızca bir siyasi ideolojinin veya partinin yandaşlarından değil, hemen hemen her siyasi kesimden oluşmaktadır.

Ötekine bakış kümelerinde boyutlar

Ötekilerden rahatsızlık bu dört kümede düzgün bir biçimde değişmekte ve ötekilere karşı en sert olan “ötekilere allerjik” kümesinde en yükseğe ulaşmaktadır.

Buna karşılık milliyetçilik eksenini puanları üç kümede neredeyse aynıdır ve bu ilgili bölümde değindiğimiz milliyetçiliğin hemen her kesimde benzer tonda olduğu bulgusunu da teyit eder biçimdedir. Milliyetçiliğin düşük ve hatta negatif olduğu tek küme ötekisi olarak siyasi bir tanım yapanlarda görülmektedir.

Tahammülsüzlük de kümeler arasında düzgün bir biçimde artmakta ve ötekisine kör olanların kümesinde tahammül yüksekken, en yüksek tahammülsüzlük ötekisine allerjik olan kümede görülmektedir.

2.10. Değerlendirme ve Yorum

Doç. Dr. Ayşe Betül Çelik, Sabancı Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Çatışma Çözümü

Sosyal bilimlerde “öteki” ve “ötekileştirme” kavramları özellikle son yıllarda yoğun göç alan Amerika, Avustralya ve Avrupa ülkelerinde çokça çalışılan konulardandır. Bu çalışmalarda esas alınan, yerleşik halkların göçmen kesimi nasıl gördüğü ve bu algının özellikle değişen siyasi ve ekonomik durumlardan nasıl etkilendiğini anlamak ve bireylerin demografik özelliklerindeki değişkenlerin bu algıya etkisini ölçmektir. Bu çalışmalarıyla sosyal bilimciler, özellikle sosyal politikaların yeniden şekillenmesini sağlayacak veriler sunmaya çalışırlar.

Türkiye’de özellikle içinde bulunduğumuz son dönem göz önüne alınınca bu çalışmaların faydası bir kez daha ortaya çıkıyor. Türkiye bir süredir siyasal kutuplaşma olarak başlayan ve giderek hayat tarzı kutuplaşmasına dönüşmekte olan bir süreç yaşamaktadır. Bunun yanı sıra Kürt ve Alevi meselesi gibi kültürel kimliklere dayalı kadim sorunlar da var. Şimdi Anayasa çalışmalarında bir uzlaşmaya varılması, yüksek oranda göç alan şehirlerde sosyal politikaların şekillenmesi gibi benzer “ötekileştirme” süreçlerinin yaşandığı sosyal ve siyasi meselelerde ortak zeminlerin oluşturulması gibi bir başka olumlu süreç de bu sorunlarla paralel yürüyor. Tüm bu süreçler içinde doğru politikalar geliştirebilmek için, Türkiye’de yaşayan bireylerin kimi “öteki” olarak gördüğü ve bunun sebeplerinin anlaşılmasının ne kadar önemli olduğu ortadadır. Bu çalışmanın verileri belirtilen alanlardaki sosyal politikaları şekillendirmesinde önemli ipuçları vermektedir.

Ana Tespitler:

Türkiye’de de diğer ülkelerde görüldüğü üzere bireyler tarafından hayat tarzı, tercihleri ve fikirleri bakımından kendisinden farklı bir “öteki” tanımlanmaktadır. Araştırmada her ne kadar açık uçlu soruya çoğunlukla “ötekim yok” cevabı verilmiş ya da yanıt verilmemiş olsa da daha sonraki sorulara verilen yanıtlar gösteriyor ki, aslında araştırmaya katılanların büyük bir çoğunluğunun tanımladığı bir “öteki” vardır ve bu ötekinin kendi hayatının belli alanlarına girmesinden rahatsızdır. Araştırmaya katılanlar her ne kadar değişik kültürlerin ve yaşam biçimlerinin Türkiye’nin bir zenginliği olduğunu söylese de, azımsanmayacak bir kesim kendisinden farklı olanı kendi yaşam alanına sokmakta gayet muhafazakâr davranmaktadır.

Bu farkında olmama/inkâr durumu her ne kadar doğrudan sergilenen ayrımcı davranışlara oranla masum görünse de üstü kapalı ayrımcılığın bireylere anlatılıp, kabul ettirilip, davranış ve tutum değişikliğine yönlendirecek eğitim süreçlerine ihtiyaç vardır.

Öte yandan Türkiye’de “öteki” büyüklüğü ve gücüyle korkulan değil, farklılığından dolayı rahatsız olunandır. Bu da göstermektedir ki aslında bireyler daha çok tanımadıkları, bilmedikleri bir “ötekinin” varlığından rahatsızdır ve “benim gibi olmayan, benden sayıca az ve daha güçsüz bir konumda olsa da onu kabul etmem zordur” görüşündedir. Bu yaklaşım ancak farklı kültür tarzı, siyasi tercih ve dini tercihlerden insanın bir araya getirecek projelerin önemine vurgu yapmaktadır.

Bireylerin “öteki” hakkındaki bu algılarının hem medyadaki basmakalıp yargı ve tiplerden öğrenildiği hem de kemikleşen bu düşüncelerin “öteki”yle temas geçildiğinde bile zor kırıldığı görülmektedir. Fakat olumlu bir veri olarak metropollerde yaşamının, birey eğer ortak yaşama değer veriyorsa “ötekine” saygılı bir tutum ürettiği de görülmektedir. Ortak yaşam deneyimi en yüksek olanlar aynı zamanda en yüksek oranda “ötekim yok” cevabı verenlerdir. Sosyal bilimlerde “Temas Teorisi” (*Contact Theory*) olarak bilinen yaklaşıma göre “öteki” hakkındaki olumsuz önyargılar ancak eşit şartlarda oluşturulan temas alanlarıyla kırılabilir. Metropollerdeki ayrılmış yaşam alanlarının birbirleriyle temasının sağlanması bu açıdan çok önemlidir.

Ne yazık ki ülkemizdeki eğitim sistemi “öteki”ni tanıma ve kabullenme süreçlerine olumlu bir katkıda bulunmamaktadır. Aksine eğitim seviyesi yükseldikçe öteki tanımı çoğalmaktadır. “Öteki” ile teması yüksek olan bireylerde bile eğitim seviyesinin yüksekliği “öteki” hakkında olumsuz düşünce ve davranış kalıplarını yıkacak etkiyi oluşturamamaktadır.

Özel ve Kamusal Alanda “Öteki”:

Bu araştırmanın en önemli bulgularından biri Türkiye siyasetindeki ayrışma noktalarının artık toplumsal alanda da bariz görüldüğünün tespitidir. “Öteki,” üç alanda keskin olarak tanımlanmaktadır: kendisini ve “ötekisini” etnik kimlik üzerinden tanımlayanlar, kendisini ve “ötekisini” siyasi tercih üzerinden tanımlayanlar ve son olarak “öteki” ile temasın az olduğu yerleşim bölgelerinde yaşayanlar. İlk iki alan Türk siyasetindeki Kürt sorununun ve dinci-laik ekseninin toplumsal ayrışmalara sebep olduğunun bir kanıtı olarak alınabilir.

Türkiye’de ilk defa bu çalışma göstermektedir ki, “öteki” tanımının içeriği, “öteki”nin hayatımızın hangi alanında “sorunlu” gördüğümüzü de belirlemektedir. Milliyetçiliğin yüksek olduğu ve ötekinin etnik kimlik üzerinden tanımlandığı durumlarda bireyler, “öteki”ni özel alanlarına (ailelerine, çalışma ve yaşam alanlarına) sokmakta zorlanmaktadır. Öte yandan siyasi bir “öteki”nin tanımlandığı durumlarda kamusal alanda tahammülsüzlük belirlemekte, birey “öteki”nin devletin kaynaklarını haksız olarak sömürdüğünü, adaletin vukuu bulmadığını ve toplumsal huzurun bozulduğunu düşünmektedir.

“Öteki”nin tanımlandığı ve kabul edilmediği bu üç alanda da “öteki”ne karşı olumsuz düşünceyi pekiştiren tek değer, milliyetçilik olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahası, milliyetçilik belli bir sosyal kesim gözetmeksizin ayrıştıran ve ötekileştiren bir sonuç doğurmaktadır. Milliyetçiliğin yüksek olduğu bireylerde “öteki”nin özel alana girmesi çok daha zor görünmektedir. Milliyetçilik yükseldikçe toplumsal mesafe de yükselmektedir.

Temas, Tanıma, Kabul Etme:

Özellikle Avrupa ülkelerinde buna benzer çalışmalar eğitim seviyesi yükseldikçe “öteki”ni kabul etme süreçlerinin arttığını ve değişik kesimler arasındaki toplumsal mesafenin daraldığını göstermektedir. Oysa bu çalışmada eğitim seviyesinin bireylerde beklenen etkiyi göstermediğini görüyoruz. Bu çarpıcı veri, eğitim

sistemimizin içeriğinin değiştirilmesine, özellikle farklı olana saygı ve insan hakları eğitimlerinin arttırılmasına vurgu yapmaktadır.

Diğer ülkelerdeki çalışmalara paralel olarak bu çalışmada da bireylerin, kendi gruplarına olan bağlılığın ve kendilerini diğerlerinden üstün görme duygularının yüksek olduğu durumlarda “öteki”ni tanıma ve hayatına kabul etme arzularının az olduğu görülmektedir. Dahası bu durumlarda, özellikle yıllardır çözölemeyen toplumsal sorunların aşılmasında gerekli olan empati, kabul etme ve tanıma istekleri körelmektedir.

Bu durum ancak “kaliteli” temasla çözülebilir. Kalite temas ancak şu durumlarda sağlanabilir:

- ✓ “Öteki” olarak görölen gruplardan bireylerin eşit şartlarda bir araya getirilmesi;
- ✓ Bu grupların ortak amaçlar belirlemesine yardımcı olunması;
- ✓ Bu ortak amaç sağlanmaya çalışılırken gruplar arası dayanışmanın sağlanması;
- ✓ Bütün bu sürecin yetkili otoriterlerce desteklenmesidir.

Sonuç olarak, “öteki”leştirmenin negatif sonuçlarının azaltılması ve demokrasi kültürünün yaygınlaştırılması sosyal ve siyasi bir gündemle desteklenmelidir. Bir yandan eğitimimizdeki “öteki”leştiren ders materyalleri ayıklanmalı, bir yandan birbirini “öteki” olarak gören gruplar çok iyi düşünölmüş projelerle temasa geçirilmeli, diğer yandan da tüm bu süreçler siyasi bir kararlılıkla desteklenmelidir.

3. ARAŞTIRMANIN KÜNYESİ

3.1. Araştırmanın Genel Tanımı

Bu raporun dayanağı olan araştırma, KONDA Barometresi aboneleri için, KONDA Araştırma ve Danışmanlık Ltd. Şti. tarafından gerçekleştirilmiştir.

Araştırmanın saha çalışması 7 – 8 Temmuz 2012 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir. Bu rapor, Türkiye'deki 18 yaş üstü yetişkin nüfusun, saha çalışmasının yapıldığı günlerdeki siyasal eğilimlerini, tercihleri ve profillerini yansıtmaktadır.

Araştırma, Türkiye'nin 18 yaş üstü yetişkin nüfusunu temsil edecek deneklerin tercihlerindeki eğilim ve değişimleri belirlemek ve izlemek için tasarlanmış ve uygulanmıştır.

Araştırmanın bulgularının hata payı, yüzde 95 güven aralığında +/- 2, yüzde 99 güven aralığında yüzde +/- 2,6'dır.

3.2. Örneklem

Örneklem, ADNKS (Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi) verilerine dayalı mahalle ve köylerin nüfus büyüklükleri ve eğitim seviyeleri verileri ile 12 Haziran 2011 genel seçimlerinin mahalle ve köy sonuçları katmanlandırılarak hazırlanmıştır.

Yerleşim yerleri önce kırsal/kent/metropol olarak ayrıştırılmış ve 12 bölge esas alınarak örneklem tespit edilmiştir.

Araştırma kapsamında 27 ilin merkez dâhil 98 ilçesine bağlı 150 mahalle ve köyünde 2633 kişiyle yüz yüze görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Gidilen il	27
Gidilen ilçe	98
Gidilen mahalle/köy	150
Görüşülen denek	2633

Her bir mahallede gerçekleştirilen 18 anket için yaş ve cinsiyet kotası uygulanmıştır.

Yaş grubu	Kadın	Erkek
18-28 yaş	3 denek	3 denek
29-44 yaş	3 denek	3 denek
44 yaş ve üstü	3 denek	3 denek

	Düzyey 1 (12 bölge)	Gidilen iller
1	İstanbul	İstanbul
2	Batı Marmara	Balıkesir, Tekirdağ
3	Ege	İzmir, Manisa, Denizli
4	Doğu Marmara	Bursa, Eskişehir, Kocaeli
5	Batı Anadolu	Ankara, Konya
6	Akdeniz	Antalya, Adana, Hatay, Mersin
7	Orta Anadolu	Kayseri, Sivas, Niğde
8	Batı Karadeniz	Samsun, Bartın
9	Doğu Karadeniz	Trabzon
10	Kuzeydoğu Anadolu	Kars
11	Ortadoğu Anadolu	Malatya, Tunceli
12	Güneydoğu Anadolu	Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır

Görüşülen deneklerin bölgelere ve yerleşim yerleri türüne göre dağılımı aşağıdaki tablodadır.

	Anketin yapıldığı bölge	Kır	Kent	Metropol	Toplam
1	İstanbul	0,0	0,0	19,6	19,6
2	Batı Marmara	2,0	3,4	0,0	5,4
3	Ege	4,1	6,0	4,9	14,9
4	Doğu Marmara	1,4	2,7	5,5	9,5
5	Batı Anadolu	0,7	0,0	10,2	10,9
6	Akdeniz	3,4	2,7	6,2	12,3
7	Orta Anadolu	1,2	2,0	1,3	4,5
8	Batı Karadeniz	2,6	3,4	0,0	6,0
9	Doğu Karadeniz	1,4	1,4	0,0	2,8
10	Kuzeydoğu Anadolu	1,4	0,0	0,0	1,4
11	Ortadoğu Anadolu	1,4	2,0	0,0	3,4
12	Güneydoğu Anadolu	2,0	3,0	4,1	9,2
	Türkiye	21,6	26,7	51,7	100,0

4. TÜM CEVAP DAĞILIMLARI

4.1. Deneklerin Profili

Cinsiyet	Yüzde
Kadın	47,2
Erkek	52,8
Toplam	100,0

Yaş	Yüzde
18 - 28 yaş	29,9
29 - 43 yaş	34,2
44+ yaş	35,9
Toplam	100,0

Eğitim durumu	Yüzde
Okuryazar değil	5,5
Diplomasız okur	2,8
İlkokul mezunu	36,7
Ortaokul mezunu	13,5
Lise mezunu	29,4
Üniversite mezunu	11,6
Yüksek lisans / Doktora	,5
Toplam	100,0

Aylık hane geliri	Yüzde
300 TL ve altı	2,5
301 - 700 TL	11,5
701 - 1200 TL	40,0
1201 - 2000 TL	30,4
2001 - 3000 TL	10,1
3001 TL ve üstü	5,4
Toplam	100,0

Eşiniz veya siz, sokağa çıkarken başınızı örtüyor musunuz? Nasıl örtüyorsunuz?	Yüzde
Örtmüyor	28,0
Başörtüsü	47,1
Türban	8,0
Çarşaf, peçe	,5
Bekâr erkek	16,4
Toplam	100,0

Hepimiz Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıyız, ama değişik etnik kökenlerden olabiliriz; Siz kendinizi, kimliğinizi ne olarak biliyorsunuz veya hissediyorsunuz?	Yüzde
Türk	85,2
Kürt-Zaza	11,5
Arap	,8
Diğer	2,4
Toplam	100,0

Kendinizi ait hissettiğiniz dininiz ve mezhebiniz aşağıdakilerden hangisidir?	Yüzde
Sünni Müslüman	91,0
Alevi Müslüman	5,9
Diğer Müslüman	1,6
Diğer	1,5
Toplam	100,0

Dindarlık açısından kendinizi aşağıda okuyacaklarımdan hangisiyle tarif edersiniz?	Yüzde
İnançsız	1,7
İnançlı	31,2
Dindar	55,6
Sofu	11,5
Toplam	100,0

Hayat tarzı kümesi	Yüzde
Modern	26,1
Geleneksel muhafazakar	48,5
Dindar muhafazakar	25,3
Toplam	100,0

Çalışma durumu	Yüzde
Devlet memuru	4,6
Özel sektör	5,1
İşçi	13,2
Küçük esnaf	6,6
Tüccar / sanayici / işadamı	,5
Serbest meslek	1,6
Marjinal sektör	,5
Çiftçi, ziraatçı, hayvancı	4,6
Çalışıyor, diğer	4,9
Emekli	11,6
Ev kadını	31,8
Öğrenci	9,0
İşsiz, iş arıyor	5,0
Çalışamaz halde	1,0
Toplam	100,0

Haberleri seyretmek için en fazla hangi TV kanalını tercih ediyorsunuz?	Yüzde
Kanal D	15,2
ATV	12,8
TRT 1	12,0
Samanyolu	8,9
Show TV	8,0
Kanal 7	7,4
Fox TV	7,4
NTV	6,6
Habertürk	4,1
Star	4,0
CNN Türk	3,8
Roj TV	1,6
Flash TV	1,0
Kanaltürk	1,0
TRT 2	,9
Cem TV	,7
TGRT Haber	,5
TRT 6 (Şeş)	,0
Diğer kanallar	3,0
Yerel Kanallar	1,0
Toplam	100,0

Doğum yeri	Yüzde
İstanbul	6,8
Batı Marmara	5,7
Ege	13,0
Doğu Marmara	7,3
Batı Anadolu	7,1
Akdeniz	11,3
Orta Anadolu	7,5
Batı Karadeniz	10,8
Doğu Karadeniz	6,1
Kuzeydoğu Anadolu	6,0
Ortadoğu Anadolu	5,7
Güneydoğu Anadolu	11,9
Yurtdışı	,9
Toplam	100,0

Baba doğum yeri	Yüzde
İstanbul	1,9
Batı Marmara	6,0
Ege	11,8
Doğu Marmara	6,6
Batı Anadolu	4,9
Akdeniz	10,4
Orta Anadolu	9,1
Batı Karadeniz	11,9
Doğu Karadeniz	8,2
Kuzeydoğu Anadolu	8,0
Ortadoğu Anadolu	6,5
Güneydoğu Anadolu	12,5
Yurtdışı	2,0
Toplam	100,0

Anketin yapıldığı bölge	Yüzde
İstanbul	19,6
Batı Marmara	5,4
Ege	14,9
Doğu Marmara	9,5
Batı Anadolu	10,9
Akdeniz	12,3
Orta Anadolu	4,5
Batı Karadeniz	6,0
Doğu Karadeniz	2,8
Kuzeydoğu Anadolu	1,4
Ortadoğu Anadolu	3,4
Güneydoğu Anadolu	9,2
Toplam	100,0

Yerleşim kodu	Yüzde
Kır	21,6
Kent	26,7
Metropol	51,7
Toplam	100,0

Oturulan evin tipi	Yüzde
Geleneksel ev	40,5
Varoş	5,3
Standart kentsel alan	48,5
Lüks konut	5,8
Toplam	100,0

4.2. Gündelik Hayatta 'Öteki' Algısı

Öteki dediğiniz kimler var? (geniş kategoriler)	Yüzde
Kürtler	10,1
Dinciler	2,1
Bölücüler	2,1
Solcular	1,7
Sağcılar	1,5
Aleviler	1,3
Ateistler	,9
Diğer dinlerden olanlar	,6
Zenginler	,5
Ak Parti'liler	,4
Diğer	4,8
Ayırım yapmam	9,9
Cevap yok	64,1
Toplam	100,0

4.2.1. Temas / Ortak Yaşam Deneyimi

"Size göre ötekilerden" olan bir komşunuzla muhabbetiniz oluyor mu?	Yüzde
Hiçbir zaman	11,3
Nadiren	21,1
Ara sıra	33,5
Sık sık	18,0
Her zaman	16,1
Toplam	100,0

“Size göre ötekilerden” birisiyle okulda, işyerinde arkadaşlık ediyor musunuz?	Yüzde
Hiçbir zaman	15,6
Nadiren	18,7
Ara sıra	29,5
Sık sık	19,1
Her zaman	17,2
Toplam	100,0

“Size göre ötekilerden” birisinin dükkânından, tezgahından alışveriş ediyor musunuz?	Yüzde
Hiçbir zaman	11,4
Nadiren	19,5
Ara sıra	31,9
Sık sık	19,6
Her zaman	17,6
Toplam	100,0

“Benden farklı olan, ötekilerden” birisiyle iş ortaklığı yaparım.	Yüzde
Kesinlikle hayır	7,0
Hayır	29,7
Ne evet ne hayır	18,2
Evet	40,9
Kesinlikle evet	4,2
Toplam	100,0

Kızım/oğlum “benden farklı olan, ötekilerden” birisiyle evlenebilir.	Yüzde
Kesinlikle hayır	8,3
Hayır	25,8
Ne evet ne hayır	19,3
Evet	41,6
Kesinlikle evet	5,1
Toplam	100,0

“Benden farklı olan, ötekilerden” birisine evimi kiraya veririm.	Yüzde
Kesinlikle hayır	5,8
Hayır	18,9
Ne evet ne hayır	13,1
Evet	55,2
Kesinlikle evet	7,0
Toplam	100,0

4.2.2. Tahammülsüzlük

“Benden farklı olanların, ötekilerin” ülkenin toplumsal huzuru bozduklarını düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	3,8
Yanlış	26,5
Ne doğru ne yanlış	19,8
Doğru	41,0
Kesinlikle doğru	8,9
Toplam	100,0

Türkiye’de “benden farklı olanların, ötekilerin” hak etmedikleri iyi mevkilerde olduğunu düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	3,5
Yanlış	26,6
Ne doğru ne yanlış	20,9
Doğru	39,5
Kesinlikle doğru	9,5
Toplam	100,0

“Ötekilerin” devletin kaynaklarını haksız yere kullandığını düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle hayır	2,7
Hayır	21,5
Ne evet ne hayır	16,3
Evet	48,3
Kesinlikle evet	11,1
Toplam	100,0

Oy verdiğim partinin Genel Başkanı “benden farklı olanlardan, ötekilerden” olursa oy vermem.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	4,8
Yanlış	30,7
Ne doğru ne yanlış	18,2
Doğru	36,7
Kesinlikle doğru	9,7
Toplam	100,0

Çocuğumun öğretmeninin “benden farklı olan ötekilerden” olması benim için sorundur.	Yüzde
Kesinlikle hayır	8,3
Hayır	50,3
Ne evet ne hayır	15,1
Evet	21,9
Kesinlikle evet	4,4
Toplam	100,0

Mahkemeye düşsem, hâkim “benden farklı olan ötekilerden” olsa bile kararına güvenirim.	Yüzde
Kesinlikle hayır	5,7
Hayır	22,7
Ne evet ne hayır	15,3
Evet	50,1
Kesinlikle evet	6,2
Toplam	100,0

4.2.3. Milliyetçilik

Evlerin balkonlarında Türk bayraklarının asıldığını görünce mutlu oluyorum.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	2,4
Yanlış	4,4
Ne doğru ne yanlış	6,8
Doğru	57,8
Kesinlikle doğru	28,6
Toplam	100,0

Türk milletinin her konuda diğer milletlerden üstün olduğuna inanıyorum.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	4,9
Yanlış	15,7
Ne doğru ne yanlış	12,0
Doğru	51,1
Kesinlikle doğru	16,2
Toplam	100,0

Oğlum olsa ve askerdeyken şehit olsa yine de “vatan sağ olsun” derim.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	8,7
Yanlış	17,8
Ne doğru ne yanlış	12,2
Doğru	43,8
Kesinlikle doğru	17,6
Toplam	100,0

Herkes önce TC vatandaşı olduğunu kabul etmeli, etnik kökenini/dini inancını/siyasi kimliğini veya farklılıklarını öne çıkarmaktan vazgeçmelidir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	3,3
Yanlış	6,7
Ne doğru ne yanlış	5,7
Doğru	60,5
Kesinlikle doğru	23,9
Toplam	100,0

4.2.4. Ayrı Yaşama İsteği

“Ötekilerin” hayat tarzımı değiştirecek güce sahip olduğunu düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle hayır	14,7
Hayır	61,7
Ne evet ne hayır	9,0
Evet	12,9
Kesinlikle evet	1,7
Toplam	100,0

“Ötekilerin” sayıca “biz”den daha fazla olduğunu düşünüyorum ve bu beni rahatsız ediyor.	Yüzde
Kesinlikle hayır	10,8
Hayır	58,8
Ne evet ne hayır	11,3
Evet	16,3
Kesinlikle evet	2,8
Toplam	100,0

Sürekli alışveriş yaptığım dükkânlarda “benden farklı olan, ötekilerden” birisini görmek beni rahatsız eder.	Yüzde
Kesinlikle hayır	9,4
Hayır	61,2
Ne evet ne hayır	12,1
Evet	14,3
Kesinlikle evet	2,9
Toplam	100,0

Kendi kimliğimden, bizden olanların “ötekilerden” daha zeki ve yetenekli olduğunu düşünüyorum.	Yüzde
Kesinlikle hayır	8,7
Hayır	43,1
Ne evet ne hayır	17,2
Evet	24,7
Kesinlikle evet	6,5
Toplam	100,0

4.2.5. Çoğulculuk

Kimliği ve hayat tarzı farklı olan herkes, Türkiye'nin her yerinde rahatça yaşayabilir.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	3,2
Yanlış	14,2
Ne doğru ne yanlış	9,0
Doğru	60,4
Kesinlikle doğru	13,2
Toplam	100,0

Türkiye Cumhuriyeti Devleti farklılıklarına bakmaksızın tüm vatandaşlara eşit haklar tanımış ve uygulamaktadır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	6,5
Yanlış	22,4
Ne doğru ne yanlış	12,1
Doğru	49,6
Kesinlikle doğru	9,4
Toplam	100,0

Farklı kimlikler Türkiye'nin toplumsal ve kültürel zenginliğinin bir parçasıdır.	Yüzde
Kesinlikle yanlış	,8
Yanlış	7,1
Ne doğru ne yanlış	11,6
Doğru	63,7
Kesinlikle doğru	16,8
Toplam	100,0

4.2.6. Temas / Bilgi

“Ötekiler” hakkında bilgim medyada okuduklarımla sınırlı, hiçbirini şahsen tanımıyorum.	Yüzde
Kesinlikle hayır	5,7
Hayır	36,4
Ne evet ne hayır	15,1
Evet	39,0
Kesinlikle evet	3,8
Toplam	100,0

“Benden farklı olan, ötekilerden” birisini tanımadan önce “onlar” hakkında daha kötü düşünüyordum.	Yüzde
Kesinlikle hayır	6,4
Hayır	44,6
Ne evet ne hayır	23,4
Evet	23,5
Kesinlikle evet	2,0
Toplam	100,0

KONDA
ARAŞTIRMA VE DANIŞMANLIK

Yıldızposta Caddesi
Çiğdem Apt. No:11 D:6
Esentepe - Şişli / İstanbul
Tel: 212 275 17 66
Faks: 212 275 17 68

www.konda.com.tr
<http://twitter.com/kondaarastirma>